

Evaluering av prøveordning med mobbeombud

CHRISTINE HVITSAND & INGVILD VARDHEIM
TF-rapport nr. 385
2016

Tittel: Evaluering av prøveordning med mobbeombud
TF-rapport nr: 385
Forfatter(e): Christine Hvitsand og Ingvild Vardheim
Dato: 12.09.2016
ISBN: 978-82-7401-975-1
ISSN: 1501-9918
Pris: Kr. 150,- (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforskning.no)
Framsidedfoto: iStock
Prosjekt: Evaluering av prøveordning med mobbeombud
Prosjektnr.: 20141250
Prosjektleder: Christine Hvitsand
**Oppdrags-
giver(e):** Utdanningsdirektoratet

Spørsmål om denne rapporten kan rettes til:

Telemarksforskning
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
www.telemarksforskning.no

Resymé:

Evalueringen er gjort på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet, som bevilget midler til en toårig prøveordning med mobbeombud i fire fylkeskommuner: Buskerud, Østfold, Nordland og Hordaland. Evalueringen er basert på dokumentstudier og intervjuer av personer i ulike posisjoner i fylkeskommunene, samt representanter for elevorganisasjonen og Læringsmiljøseneteret. Mandatet for evalueringen var å beskrive organisering, mandat for mobbeombudene, arbeidsområder, støtte og faglig nettverk, samt gi innspill til en eventuell videreføring av en ordning med mobbeombud. Prøveordningen har ført til konkret økning i innsatsen med mobbeforebygging, men i en eventuell videreføring vil det være sentralt å utvide nedslagsfeltet til å omfatte hele utdanningsløpet – og ikke hovedsakelig videregående skole som i dag. En slik utvidelse av mandatet, og en sikring av uavhengighet overfor skoleeier/fylkeskommunen, gir grunnlag for en revurdering av hvordan mobbeombudene er organisert.

Christine Hvitsand er utdannet økonom ved Universitet for miljø og biovitenskap, retning Økonomi og ressursforvaltning. Hvitsand har bred prosjekterfaring og har gjennomført både evalueringer og utviklingsprosjekter på oppdrag fra organisasjoner, fylkeskommuner, statlige instanser m.m. Prosjektene er blant annet innen helse og velferd, bærekraftig nyskaping og regional utvikling.

Ingvild Vardheim er utdannet statsviter fra Universitetet i Bergen, med en mastergrad i sammenlignede politikk. Vardheim jobber hovedsakelig med prosjekter på helse- velferdsområdet. Hun har bidratt på flere forskningsprosjekter innen blant annet pleie- og omsorg, barnevern, arbeidsmarkedspolitikk og oppfølging av utsatte barn og unge.

Forord

Høsten 2014 fikk Telemarksforskning i oppdrag fra Utdanningsdirektoratet å evaluere den toårige prøveordningen med mobbeombud i fire fylkeskommuner: Buskerud, Østfold, Nordland og Hordaland. Hensikten med evalueringen har vært å dokumentere hvordan prøveordningen ble organisert i fylkeskommunene, mandat for mobbeombudene og deres støtte og faglige nettverk. Rammene for evalueringen har vært begrenset, og den viser i hovedsak synspunktene til mobbeombudene selv og nære samarbeidspartnere internt i fylkeskommunen. Prøveperioden varte fram til sommeren 2016.

Ved Telemarksforskning har prosjektledere vært Ingvild Vardheim (høst 2014–høst 2015) og Christine Hvitsand (høst 2015–høst 2016). Heidi Haukelien (fagkoordinator) har vært en nyttig samtalepartner i slutfasen av evalueringen.

Vi vil takke Utdanningsdirektoratet for oppdraget. Vi vil også benytte anledningen til å takke alle som har stilt opp til intervju og bidratt med informasjon og synspunkter i forbindelse med evalueringen.

Bø, 15.09.2016

Christine Hvitsand
Prosjektleder

Innhold

Sammendrag	7
Summary	9
1. Innledning	12
1.1 Bakgrunn.....	12
1.1.1 Mobbing blant barn og unge	12
1.1.2 Oppstart av prøveordningen	13
1.1.3 Litt om ombudsrollen	14
1.2 Mål og problemstillinger for evalueringen	15
1.3 Metode og gjennomføring.....	16
1.3.1 Dokumentstudier	16
1.3.2 Kvalitative intervjuer	17
1.3.3 Struktur i rapporten.....	17
2. Mobbeombudet i Buskerud	18
2.1 Bakgrunn.....	18
2.2 Organisering.....	18
2.3 Mandat og innretning.....	19
2.4 Arbeidsområder.....	20
2.5 Støtte og faglige nettverk.....	23
2.6 Vurderinger rundt implementering av ordningen	24
3. Mobbeombudet i Østfold	26
3.1 Bakgrunn.....	26
3.2 Organisering.....	26
3.3 Mandat og innretning.....	27
3.4 Arbeidsområder.....	27
3.5 Støtte og faglige nettverk.....	29
3.6 Vurderinger rundt implementering av ordningen	29
4. Mobbeombudet i Nordland	32
4.1 Bakgrunn.....	32
4.2 Organisering.....	32
4.3 Mandat og innretning.....	33
4.4 Arbeidsområder.....	34
4.5 Støtte og faglige nettverk.....	36
4.6 Vurderinger rundt implementering av ordningen	37
5. Mobbeombudet i Hordaland	39
5.1 Bakgrunn.....	39
5.2 Organisering.....	39
5.3 Mandat og innretning.....	40
5.4 Arbeidsområder.....	41
5.5 Støtte og faglige nettverk.....	41
5.6 Vurderinger rundt implementering av ordningen	42

6. Oppsummering og anbefalinger.....	45
6.1 Organisering.....	45
6.2 Mandat og innretning.....	46
6.3 Støtte og faglige nettverk.....	47
6.4 Anbefalinger for videreføring	48
Referanseliste	51
Vedlegg – intervjuede personer.....	52

Sammendrag

Utdanningsdirektoratet tildelte høsten 2014 midler til å gjennomføre en toårig prøveordning med mobbeombud i fire fylkeskommuner: Buskerud, Østfold, Nordland og Hordaland. Telemarksforskning fikk oppdraget med å gjennomføre en evaluering av ordningen som varte fram til sommeren 2016. Rammene for evalueringen har imidlertid vært begrenset, slik at datagrunnlaget i hovedsak er fylkeskommunenes egne vurderinger i form av politiske dokumenter, søknader, årsmeldinger og intervjuer.

Formålet med evalueringen er å belyse om prøveordningen med mobbeombud har bidratt til at elever får ivare tatt sine rettigheter til et godt psykososialt miljø gjennom å undersøke hvorvidt *organiseringen* og *innretningen* av ordningen var hensiktsmessig, og hvordan dette varierer mellom de fire fylkene. Evalueringen skal også gi innspill til en eventuell videreføring av ordninger med mobbeombud.

Mer konkret har vi undersøkt:

- Organiseringen i fylkeskommunen
- Mandat, innretning og faktiske arbeidsområder, herunder barrierer og suksessfaktorer
- Støtte og faglige nettverk
- Innspill til videreføring

Prøveordningen i de fire fylkene blir beskrevet ett for ett. Buskerud fylkeskommune startet med mobbeombud nærmere to år før de andre fylkene, og ordningen ble gjort permanent fra januar 2015. Mobbeombudet i Buskerud skiller seg ut ved å ha utviklet seg fra å ha fokus på videregående skole til å defineres som et folkehelseprosjekt og med det omfatte hele utdanningsløpet. I tillegg har ombudet en tydelig stemme i den nasjonale mobbedebatten, og deltar på flere arenaer for faglig utveksling og systempåvirkning. Også de andre mobbeombudene har i løpet av prosjektperioden etablert seg i fylkeskommune-organisasjonen, og med samarbeid med fagavdelingene (folkehelse og utdanning/opplæring) og med stabsavdelinger.

Tre av de fire mobbeombudene er organisert under Fylkesrådmannen/Fylkesordfører, mens den siste (Hordaland) er i Opplæringsavdelingen. I starten av prøveordningen var det bare ett av mobbeombudene (Østfold) som var i stabsavdelingen, slik at dette har vært en utvikling underveis i prøveperioden som et ledd i å gi ombudet styrket habilitet og uavhengighet i organisasjonen. Mobbeombudene i Buskerud og Nordland har et nært samarbeid med Elev- og lærlingombudet, mens i Østfold er det samme person som har de to ombudsfunksjonene, og i Hordaland har det ikke vært Elev- og lærlingombud.

Alle mobbeombudene forteller at mandatet opplevdes som åpent og lite konkret, med unntak av Buskerud som i prøveperioden hadde et tydeligere mandat som følge av tidligere års behovsavklaring. Elev- og lærlingombudene og mobbeombudene har tilgrensende mandater når det gjelder kapittel 9a i Opplæringsloven. I to av fylkene har det

ikke blitt utarbeidet eget mandat for mobbeombudene, siden hensikten med mobbeombudene var å styrke Elev- og lærlingombudets mandat knyttet til arbeidet med psykososialt skolemiljø (Østfold og Nordland). Mobbeombudene har brukt ressurspersoner internt og eksternt, kontakten med skolene og elever/foresatte og Elevundersøkelsene/Lærlingundersøkelsene til å avdekke behov og definere sine arbeidsoppgaver.

Alle mobbeombudene har hatt et stort fokus på informasjonsspredning både når det gjelder mobbeombudsordningen og elever/lærlingers rettigheter til et godt psykososialt miljø. Ombudene mottar henvendelser om veiledning i enkeltsaker fra elever/foresatte og skoler, men i svært varierende grad. Dette bidrar til å gi en forståelse av skolens situasjon innenfor mobbeforebygging og håndteringskompetanse når tilfeller oppstår. Alle ombudene har også et samarbeid med Elevorganisasjonen om opplæring av eleveråd, og det samarbeides med skoleledelse om kompetanseheving og bedringer i rutiner for håndtering av saker som oppstår. Mobbeombudene anser det som sin oppgave å gjøre andre gode. Mobbeombudene har gjort ulike prioriteringer, satsinger og tiltak og som har gjort en forskjell i det mobbeforebyggende arbeidet – uten at en slik effekt er spesifikt undersøkt i denne evalueringen. Mobbeombudene har tilført kompetanse og kapasitet til å arbeide mer systematisk med bedre læringsmiljø og mobbeforebygging både i skolene og i fylkeskommunen.

Mobbeombudene har i løpet av prosjektperioden bygget seg opp hensiktsmessige nettverk både internt og eksternt, men omfanget varierer mye mellom mobbeombudene. Alle har et samarbeid med personer internt som arbeider med skolemiljø, og de deltar i møteplasser med skoleledelse – i Hordaland innebærer dette også Elevinspektørene. I tillegg nevnes både Elevorganisasjonen, Fylkesmannen, pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) og Oppfølgingstjenesten (OT) i fylkeskommunen (men også i kommuner), Politiet, Konfliktrådet, frivillige organisasjoner og flere andre.

Det kommer tydelig fram i evalueringen at mobbeombudene er viktige faglige støttespillere overfor hverandre, de har mye erfaringsutveksling og jevnlig møter (men ikke noe formalisert nettverk). Kontakten med Læringsmiljøsentret i Stavanger varierer mellom mobbeombudene, og det eneste ombudet som har et etablert samarbeid med Læringsmiljøsentret er Mobbeombudet i Buskerud. De øvrige mobbeombudene ønsker imidlertid mer kontakt med senteret som faglig støttespiller, og flere møtearenaer for faglige utvekslinger enn det som fant sted i prøveperioden. Et tett samarbeid med senteret vil i framtiden være viktig for å sikre faglig forankring hos mobbeombudene og å kvalitetssikre ordningen.

Det er to faktorer som peker seg ut som viktige når det gjelder organisering og mandat i en eventuell videreføring av ordningen med mobbeombud: 1) Behovet for å starte det mobbeforebyggende arbeidet fra tidlig alder og 2) Sikre mobbeombudet uavhengighet til skoleeier (dvs. fylkeskommunen når det gjelder videregående skole). En organisering under Fylkesmannen eller fylkesrådmannens/fylkesordførers stab i fylkeskommunen er løsninger som drøftes. Begge disse kan ivareta hele utdanningsløpet og ivareta uavhengighet, men med hver sine styrker og svakheter.

Summary

In autumn 2014, the Norwegian Directorate for Education and Training allocated funding to implement a trial scheme for an Anti-Bullying Ombudsman in four counties: Buskerud, Østfold, Nordland and Hordaland. Telemark Research Institute was commissioned to conduct an evaluation of the scheme, which lasted up to the summer of 2016. The framework for the evaluation was limited, however, as the data used in the evaluation consisted primarily of the counties' own assessments, which were comprised of policy documents, applications, annual reports and interviews.

The purpose of the evaluation was to shed light on whether the trial scheme for the Anti-Bullying Ombudsman had helped to safeguard the right of pupils to a good psychosocial environment by investigating whether the *organisation* and *focus* of the scheme was appropriate and how this varied among the four counties. The evaluation was also to provide input on the possibility of continuing the ombudsman schemes.

More specifically, we have studied:

- The organisation in the county;
- The mandate, focus and actual work areas, including barriers and success factors;
- Support and professional networks;
- Input on continuation of the schemes.

The trial scheme has been described for each of the four counties. Buskerud County launched its Anti-Bullying Ombudsman scheme almost two years before the other counties, and it was made permanent in January 2015. The ombudsman in Buskerud County is different from the others in that it has developed from focusing mainly on the upper secondary school to defining itself as a public health project that includes the entire educational cycle. In addition, the ombudsman has a clear voice in the national debate on bullying and participates in several arenas that allow for professional sharing of knowledge and exerting influence over the system. During the project period the other ombudsmen have established themselves in the county organisation and cooperated with the professional departments (public health and education/training) and the administrative departments.

Three of the four ombudsmen are organised under the Office of the County Executive/County Mayor, whereas the fourth ombudsman (Hordaland) is organised under the Education and Training Department. When the trial scheme began, only one of the ombudsmen (Østfold) was organised under the administrative department; thus there has been a step towards enhancing the ombudsman's impartiality and independence in the organisation during the trial period. The ombudsmen in Buskerud and Nordland counties have a close cooperation with the Ombudsman for Pupils and Apprentices, while in Østfold County the same person holds both ombudsman positions, and Hordaland County has no such position.

All of the Anti-Bullying Ombudsmen said that they feel the mandate is open-ended and lacks specificity, except for Buskerud County, which during the trial period had a clearer mandate due to the opportunity to clarify the needs in previous years. The Ombudsman for Pupils and Apprentices and the Anti-Bullying Ombudsman have overlapping mandates with regard to Section 9a of the Norwegian Education Act. Two of the counties have not prepared their own mandates for the Anti-Bullying Ombudsmen since the purpose of the ombudsmen was to strengthen the mandate of the Ombudsman for pupils and apprentices as regards efforts to enhance the psychosocial school environment (Østfold and Nordland). The Anti-Bullying Ombudsmen have used internal and external resource persons, contact with the schools and pupils/parents, and surveys of pupils and apprentices to identify needs and define their work duties.

All of the Anti-Bullying Ombudsmen have given priority to disseminating information regarding the Anti-Bullying Ombudsmen scheme and the right of pupils and apprentices to a good psychosocial environment. The ombudsmen receive requests from pupils/parents and schools to provide advice in individual cases, albeit to varying degrees, which gives the ombudsmen insight into the status of bullying prevention efforts and raises the schools' level of expertise in handling cases of bullying. In addition, all of the ombudsmen cooperate with the Norwegian Student Council on training of the pupils' council, as well as with school administrators on competence development and improving routines for handling cases that arise – they view it as their responsibility to help others do a good job. The Anti-Bullying Ombudsmen have implemented different priorities, initiatives and measures, which seems to have made a difference in the bullying prevention efforts, although their impact has not been studied specifically in this evaluation. The Anti-Bullying Ombudsmen have provided the expertise and capacity to work more systematically to improve the learning environment and strengthen bullying prevention efforts in the schools and in the County.

During the project period, the Anti-Bullying Ombudsmen have developed beneficial networks both internally and externally, but the extent of these networks varies widely between the ombudsmen. All have established cooperation with persons internally who work with the school environment, and they take part in meetings with school administrators – in Hordaland this also includes the deputy head teachers. Also mentioned are the Norwegian Student Council, the County Governor, the Educational and Psychological Counselling Service (PPT) and the Follow-up Service (OT) in the county (but also in the municipalities), the police, the mediation board, volunteer organisations and many others.

The evaluation clearly shows that the Anti-Bullying Ombudsmen provide critical professional support for each other, they engage in extensive information sharing and hold regular meetings (but they have no formal network). Contact with the Norwegian Centre for Learning Environment in Stavanger varies among the ombudsmen, and only the Anti-Bullying Ombudsman in Buskerud County has established cooperation with the centre. However, the other ombudsmen would like to have more contact with the centre to obtain professional support and to have more meetings than took place during the trial period. Close cooperation with the centre in the future will be important for ensuring that the ombudsmen have a professional home base and for quality assuring the scheme.

Two factors are especially crucial with regard to the organisation and mandate in any continuation of the Anti-Bullying Ombudsman scheme: 1) The need to begin bullying prevention efforts at an early age and 2) Ensure that the Anti-Bullying Ombudsman is independent from the school owner (i.e. the county with regard to upper secondary school). Solutions being discussed include organising the ombudsman under the County Governor or as part of the County Executive's/County Mayor's staff. Both of these can address the entire educational cycle and ensure independence, although each solution has its own strengths and weaknesses.

1. Innledning

I statsbudsjettet for 2014 ble det bevilget midler til særskilte lokale tiltak for bedre læringsmiljø og innsats mot mobbing. Noen av disse midlene ble lyst ut til toårige prøveprosjekter med mobbeombud i ett eller flere fylker. Mobbeombudet kan delta i skolenes forebyggende arbeid, og kan veilede skoler, foreldre og elever i mobbesaker. Målet med prøveordningen er å bidra til at elever får ivaretatt sine rettigheter til et godt psykososialt miljø.

Høsten 2014 ble fire fylkeskommuner, Buskerud, Østfold, Nordland og Hordaland, tildelt midler for å gjennomføre prøveordningen. På vegne av Utdanningsdirektoratet fikk Telemarksforsking i desember 2014 oppdraget med å evaluere prøveordningen for mobbeombud som ble avsluttet i juni 2016. Funnene fra evalueringen presenteres i denne rapporten. Rammene for evalueringen har imidlertid vært begrenset, slik at datagrunnlaget i hovedsak bare er basert på fylkeskommunenes egne vurderinger uten rom for å trekke inn synspunkter fra andre relevante aktører.

1.1 Bakgrunn

1.1.1 Mobbing blant barn og unge

Mobbing er utvilsomt et stort samfunnsproblem som stadig aktualiseres i samfunnsdebatten. Begrepet kan kort defineres som gjentatt negativ eller ondsinnet atferd fra en eller flere personer, rettet mot en person som har vanskelig for å forsvare seg (Olweus, 1991, 2004). Mobbingen kan være fysisk, ved bruk av vold, eller psykisk, som vedvarende utfrysing fra venneflokken. Både de som mobber, og de som utsettes for mobbing i ungdomstiden, er risikoutsatte grupper. Flere tidligere undersøkelser har vist at barn og unge som mobbes oftere er utsatt for ulike psykiske plager, blant annet redusert selvfølelse og symptomer på angst og depresjon. Plagene kan vedvare langt inn i voksen alder, blant annet er det funnet høyere nivå av depresjon hos voksne som har blitt mobbet som barn, sammenlignet med de som ikke har opplevd dette. Også de som mobber andre som barn, har ofte et høyere nivå av psykiske helseplager senere i livet sammenlignet med andre som ikke har mobbet andre (NOU 20015:2). Reaksjonene på mobbing kan også være fysiske: Ifølge Nordhagen m.fl. (2005) er fysiske helseplager dobbelt så vanlig hos barn og unge som mobbes enn blant andre barn. Det dreier seg først og fremst om hodepine, ryggsmertor, «vondt i magen» og svimmelhet.

Det er utfordrende å fastslå nøyaktig hvor mange som mobbes i skolen, både fordi opplevelsen er subjektiv og kan oppfattes ulikt fra person til person, og fordi begrepet defineres og måles ulikt i forskjellige undersøkelser. I Elevundersøkelsen i 2015 oppga 3,7 prosent av elevene, noe som utgjør 32.000 barn, at de blir mobbet to til tre ganger i måneden eller oftere (Wendelborg 2016). Det er en liten nedgang fra 3,9 prosent i

2014. Der ser ut til at andelen som opplever å bli mobbet, avtar i løpet av barnetrinnet, for så å øke igjen på ungdomstrinnet. Andelen som mobbes i videregående opplæring er lavere enn andelen som mobbes på barne- og ungdomstrinnet (NOU 2015:2, s. 72)

Tallene viser at forekomsten av mobbing har holdt seg relativt stabilt de siste årene. En ny type mobbing har imidlertid blitt mer aktuell – digital mobbing. I undersøkelsen «Barn og digitale medier» finner Medietilsynet at sju prosent av barn og unge har på ukentlig eller månedlig basis selv opplevd at noen har vært slemme med dem eller mobbet dem på internett, spill eller mobil. Fem prosent har blitt truet på internett, spill eller mobil én eller flere ganger den siste måneden. Selv om denne mobbingen ikke foregår ansikt til ansikt, er det ofte svært ubehagelig for den som utsettes for det. Ting som legges ut på internett vil som regel være tilgjengelig i en lengre periode, i tillegg er det lett for avsenderen å være anonym (Medietilsynet 2016).

I etterkant av utlysningen av prøveordningen med mobbeombud har «Djupedalsutvalget» (NOU 2015:2) vurdert de samlede virkemidlene for å bedre det psykososiale skolemiljøet. I utredningen «Å høre til» foreslås det en rekke tiltak for å motvirke krenkelser og mobbing i skolen, blant annet et omfattende prosjekt hvor alle skoler i Norge får økt kompetanse om skolekultur, krenkelse og mobbing. Det foreslås at Fylkesmannen fortsetter sitt ansvar for tilsyn og veiledning, og at rollen i kvalitetsutviklingsarbeidet styrkes for å sikre alle elever har et godt psykososialt skolemiljø. I NOU'en foreslås det at Barneombudet blir klageinstans i enkeltsaker, mens i en pågående høring til Stortinget foreslår Regjeringen at Fylkesmannen skal være klageinstans.

1.1.2 Oppstart av prøveordningen

Siden den første nasjonale kampanjen knyttet til mobbing ble gjennomført i skoleåret 1983/1984, har det blitt utviklet en rekke nasjonale programmer og tiltak med hensikt å motvirke mobbing eller skape gode psykososiale skolemiljøer. Regjeringen Bondevik II intensiverte arbeidet mot mobbing i 2001. Sentrale tiltak var opplæringsloven kapittel 9a, som ga tydeligere lovgivning på området, statlig støtte til noen programeiere og *Manifest mot mobbing*¹. For å støtte utviklingen av et godt læringsmiljø ved skolene iverksatte departementet i 2009 den nasjonale satsingen *Bedre læringsmiljø*. Utdanningsdirektoratet har hatt ansvaret for gjennomføringen av satsingen. Det overordnede målet for *Bedre læringsmiljø* er at alle elever skal oppleve et inkluderende læringsmiljø som fremmer helse, trivsel og læring. Satsingen inneholdt fem hovedelementer: kunnskapsutvikling, nettressurser, tiltak for økt etterlevelse av regelverket, lokale utviklingsprosjekter og innsats mot krenkelser, diskriminering og mobbing)². Siden 2001 har

---

¹ På 2000-tallet har Manifest mot mobbing vært en statlig innsats som involverer flere parter, og der virkemidlene blant annet har vært informasjon, dialog og felles utviklingstiltak (NOU 2001:2, s. 49).

² Uni Rokkansenteret har til nå utarbeidet fem delrapporter som er en evaluering av Bedre læringsmiljø 2009–2014.

Elevundersøkelsen blitt utviklet som et nasjonalt og lokalt verktøy som et ledd i et nasjonalt kvalitetsvurderingssystem. Undersøkelsen inneholder blant annet spørsmål om elevenes trivsel, mobbing, diskriminering og annet som har betydning for elevenes psykososiale miljø (NOU 2005:2, s. 47-52).

I tillegg til ulike pedagogiske virkemidler, har Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet også tatt i bruk økonomiske støtteordninger i arbeidet for å skape et godt psykososialt skolemiljø og hindre mobbing og andre typer krenkelser i skolen. Eksempler på dette er lokale utviklingsmidler til skoleeiere gjennom satsningen *Bedre læringsmiljø*, støtte til programeiere, støtte til etter- og videreutdanning blant annet i klasseledelse og nå støtte til opprettelse av mobbeombud.

Utlysningen om prøveordningen for mobbeombud ble sendt ut til alle fylkeskommuner i mars 2014. I utlysningen heter det at «prøveordningen med mobbeombud skal bidra til at elever får ivarett sine rettigheter til et godt psykososialt miljø. Mobbeombudene kan bidra til skolens forebyggende arbeid. De kan også veilede skoler, foreldre og elever når elever opplever at de ikke har et godt psykososialt miljø». Videre utpekes Nasjonalt senter for læringsmiljø og atferdsforskning til å være et faglig miljø og kontaktpunkt for mobbeombudene, og at senteret skal legge til rette for nettverk for mobbeombudene.

I utlysingsbrevet for deltakelse i prøveordningen opplyses det om at midlene dekker halvparten av kostnadene som dette medfører for fylkeskommunene, slik at fylkeskommunene selv må finansiere 50 prosent av ordningen. Søknaden måtte blant annet inneholde en begrunnelse for hvorfor fylkeskommunen ønsker å etablere en prøveordning med mobbeombud, og en prosjektplan med konkrete, tydelige mål som beskriver hvordan et mobbeombud skal bidra til å forbedre elevenes læringsmiljø og redusere krenkelser. Som nevnt innledningsvis fikk fire fylker tilslag på sine søknader: Buskerud, Nordland, Østfold og Hordaland.

1.1.3 Litt om ombudsrollen

I dagligtale brukes ombud gjerne om stillinger som har en særlig oppgave i å utøve en kontrollvirksomhet og som skal representere, ivareta eller målbære bestemte interesser. I Norge har vi flere ombud. De statlige ombudene er Sivilombudsmannen (opprettet i 1963), Forbrukerombudet (opprettet i 1972), Likestillings- og diskrimineringsombudet fra 2006, Barneombudet (opprettet i 1981) og Ombudsmannen for forsvaret (opprettet i 1952). I tillegg er det opprettet fylkesvise pasientombud. Innenfor utdanningssektoren har også fylkeskommunene opprettet elev- og lærlingombud, og nå mobbeombud (NOU 2015:2).

På grunn av de store ulikhetene ombudene mellom, er det vanskelig å definere presist hva som ligger i betegnelsen ombud. Hva slags kompetanse og oppgaver et ombud har, og hvordan det er organisert, må derfor avgjøres for hvert enkelt ombud. Ifølge NOU 1995:26 kan ombudene ha mange funksjoner.

Tre funksjoner som er særlig typiske for ombud, er disse:

- Ombudet kan være en uavhengig kontrollinstans som tar imot klager fra de som mener seg krenket, men kan også ta opp slike saker på eget initiativ. I slike saker er ombudet nøytralt og objektivt. Ombudet behandler konflikter mellom parter, men er selv ikke part i konflikten.
- Utadrettet aktivitet og holdningsskapende arbeid. De kan også ha ansvar for gjennomføringen av regelverket.
- De kan ha preg av interesserepresentasjon. For eksempel skal Barneombudet fremme barnets interesser, mens Forbrukerombudet skal føre tilsyn med markedsføringsloven ut fra hensynet til forbrukerne.

I videregående opplæring er Elev- og lærlingombudene et rådgivende organ som kan bidra til å sikre elever og lærlingers rettigheter. Målet med ombudet kan være at elevene skal ha en støttespiller i fylket, bidra med elevrådsskolering og være et bindeledd mellom partene på skolen om det trengs. Ombudet arbeider i mange tilfeller først og fremst med informasjonstiltak, tiltak for å styrke elevmedvirkningen og veiledning til elever og lærlinger. Ombudet er en ansatt i fylkeskommunen. Det er i dag ansatt Elev- og lærlingombud i 17 av 19 fylkeskommuner (NOU 2015:2, s. 299). Hverken elev- og lærlingombudene eller mobbeombudene driver myndighetsutøvelse, men derimot veiledning.

1.2 Mål og problemstillinger for evalueringen

Et overordnet formål med evalueringen er å belyse om prøveordningen med mobbeombud bidrar til at elever får ivaretatt sine rettigheter til et godt psykososialt miljø. Evalueringen er imidlertid avgrenset til å undersøke hvorvidt *organiseringen* og *innretningen* av ordningen er hensiktsmessig, og hvordan dette varierer mellom de fire fylkene. Brukererfaringer fra elever og foreldre, eller synspunkter fra eksterne samarbeidspartnere er derfor ikke vektlagt som et tema innenfor de begrensede rammene for denne evalueringen. Ut fra besvarelse av problemstillingene under vil vi vise implementeringen av ordningen i fylkene og gi innspill til en eventuell videreføring av ordninger med mobbeombud.

Organisering

- Hvordan varierer organiseringen mellom de fire fylkeskommunene?
- Hva er fordelene og ulempene med organiseringen?
- Hva vil være optimal organisering for å best mulig ivareta mobbeombudets mandat?

Mandat og innretning

- Hvordan er mobbeombudets mandat formulert i de fire fylkeskommunene?
- I hvilken grad oppleves mandatet å være tydelig, klart og gjennomførbart?
- Er det samsvar mellom mandat og de faktiske arbeidsoppgavene til mobbeombudet? Hva er /har vært eventuelle barrierer knyttet til implementering, og hvordan varierer disse mellom fylkene?
- Hvilke faktorer anses som suksesskriterier knyttet til implementeringen?
- Hvordan vurderes måloppnåelse i forhold til mandatet i slutten av prøveperioden?
- Bør mandatet endres ved en eventuell videreføring av prosjektet?

Støtte og faglig nettverk

- Hvordan er det støttende og faglige nettverket rundt mobbeombudene lagt opp?
- Hvilket samarbeid er det mobbeombudene i mellom, og med Nasjonalt senter for læringsmiljø og atferdsforskning?
- Hvordan opplever mobbeombudene støtten i det faglige nettverket, og mulighetene for faglig oppdatering og utvikling?
- Hvordan kan det faglige nettverket eventuelt forbedres?

1.3 Metode og gjennomføring

Det metodiske opplegget for evalueringen baserer seg på gjennomgang av dokumenter og kvalitative intervjuer. Jf. begrensede rammer for evalueringen knytter funnene seg i liten grad opp mot andre studier, ordninger og tiltak for å forebygge mobbing og fremme et godt psykososialt miljø.

1.3.1 Dokumentstudier

Som grunnlag for evalueringen har vi gjennomgått flere relevante bakgrunnsdokumenter og rapporter, fortrinnsvis:

- De fire fylkenes prosjektsøknader
- Fylkeskommunene egne sluttrapporter om måloppnåelse og disponering av midlene

Andre dokumenter utarbeidet av fylkeskommunene slik som politiske vedtak, styringsdokumenter etc.

1.3.2 Kvalitative intervjuer

Følgende aktører har blitt intervjuet:

- Mobbeombudene i Buskerud, Østfold, Nordland og Hordaland
- Elev- og læringombudene der dette finnes (Buskerud, Nordland, Østfold)
- 1-2 representanter fra fylkeskommunene (overordnet/rådgiver)
- Eksterne samarbeidspartnere: tidlige leder for Elevorganisasjon i Buskerud og kontorsjef for Nasjonalt senter for læringsmiljø og adferdsforskning

Det ble gjennomført intervjuer med mobbeombudene og deres overordnede i fylkeskommunen i starten og ved slutten av prøveperioden for ordningen i den hensikt å få et inntrykk av hvordan ordningen har utviklet seg underveis. Hordaland kom i gang med mobbeombud midtveis i perioden, og har mindre erfaring med ordningen enn de øvrige fylkene. Hordaland hadde heller ikke elev- og læringombud i perioden for prøveordningen. I Østfold er det samme person som fungerer som Elev- og læringombud og som mobbeombud.

1.3.3 Struktur i rapporten

I de neste kapitlene går vi gjennom mobbeombudene i de fire fylkene ett for ett, med fokus på de problemstillinger som er reist i evalueringen. I siste kapittel ser vi mobbeombudene i sammenheng, og belyser de variasjoner vi ser i organisering, innretning, nettverk etc., samt gir anbefalinger for hva som vil være viktig å vurdere ved en videreføring av mobbeombudsfunksjonen.

2. Mobbeombudet i Buskerud

2.1 Bakgrunn

Buskerud fylkeskommune opprettet på eget initiativ, og som første fylke i landet, en prøveordning med et uavhengig mobbeombud fra januar 2013. Høsten 2014 ble Buskerud med på den nasjonale prøveordningen med mobbeombud. Med bakgrunn i fylkets positive erfaringer med å ha mobbeombud, ble ordningen permanent og med fast ansettelse fra januar 2015,

Det understrekes av Mobbeombudets tidligere overordnede (leder for Kompetanse og pedagogisk seksjon under Utdanningsavdelingen) at politikerne i Buskerud har vært og er opptatt av systemarbeidet rundt forebygging av mobbing, og at dette er bakgrunnen for at fylkeskommunen kom tidlig i gang med mobbeombud, og at de ønsket å gjøre ordningen permanent. Det er samme person som har vært mobbeombud siden oppstarten i 2013. Buskerud har hatt elev- og lærlingombud siden 2006.

2.2 Organisering

Fra oppstarten i begynnelsen av 2013 og fram til utgangen av 2015 var Mobbeombudet i Buskerud organisert under Utdanningsavdelingens ansvarsområde (Kompetanse og pedagogisk seksjon). Samtidig med at stillingen ble permanent fra januar 2015 ble ordningen med mobbeombud definert som et folkehelseprosjekt, og midlene ble flyttet til Utviklingsavdelingen (folkehelse). Dette ga mandat til å arbeide bredere og omfatte hele utdanningsløpet. Fra januar 2016 har både Mobbeombudet og Elev- og lærlingombudet vært organisert under fylkesrådmannens stab (Kvalitetsavdelingen). Mobbeombudet har imidlertid hele tiden hatt kontor sammen med fylkesadvokatene og fylkesadministrasjonen. Hensikten med omorganiseringen var å fristille ombudene ytterligere fra fagavdelingene, i tillegg til å bidra til bedre synkronisering av ombudene som tidligere tilhørte hver sine seksjoner.

Mobbeombudet og tidligere overordnet mener at denne omorganiseringen styrker ombudets habilitet og uavhengighet når det gjelder å ikke sitte for tett på skoleeier. Samtidig styrker det nærheten til det politiske nivået og mulighetene for å se på tvers av alle fylkeskommunens ansvarsområder. Begge understreker at dette ikke vil berøre det vel etablerte samarbeidet mellom Mobbeombud og Utdanningsavdelingen. Også Elev- og lærlingombudet mener at en slik omorganisering er praktisk fornuftig og prinsipielt riktig, ved at det er lettere å være uenig med skoleeier.

Mobbeombudet utarbeider egne årlige rapporter, og rapportene legges fram for Hovedutvalget for utdanning.

2.3 Mandat og innretning

Buskerud sin søknad om å være med i prøveordningen bygger på erfaringer og aktiviteter fra det den gang pågående 2-årige prøveprosjektet i egen regi. Det relativt åpne mandatet da ordningen ble vedtatt i 2012 gjorde det helt nødvendig, ifølge Mobbeombudet, å bruke tid på å tydeliggjøre hvilke nivåer i systemet ombudet skulle jobbe. Det ble valgt å legge arbeide opp etter fire nivåer: elev, skole, system og samfunn. Dette ble begrunnet med at det er nødvendig å arbeide på alle nivåene siden de er gjensidig avhengig av hverandre og utgjør helheten i arbeidet. I Buskeruds søknad om å være med i prøveordningen med midler fra Utdanningsdirektoratet fra høsten 2014, fremheves det at mobbeombudet er et folkehelseiltak, og at det derfor er et tiltak i overgangen mellom helse og skole. Det forklares at ved å utvide arbeidsfeltet til å være et folkehelseprosjekt, så vil også kommunene i fylket omfattes (barnehage og grunnskole). For å få størst effekt av innsatsen var det ønskelig å begynne arbeidet mot mobbing tidlig i utdanningsløpet.

I søknaden til Utdanningsdirektoratet står det:

Mobbeombudet skal sikre at elever i Buskerud får ivaretatt sine rettigheter og skal være et lavterskeltilbud når skolenes tiltak mot mobbing ikke er tilstrekkelig. Ombudet skal bidra til at saker løses på lavest mulig nivå.

I søknaden blir det konkretisert hvordan ombudet skal jobbe, og både mål, rolle, arbeidsmåte, oppgaver, samarbeidsformer og samarbeidspartnere omtales. Arbeidet på systemnivå kommer tydeligere fram i disse presiseringene enn i «hovedmålet» som er definert over. Mobbeombudet i Buskerud har fokus på å jobbe forebyggende, bidra med kompetanse på området, følge opp skolenes arbeid med handlingsplaner mot mobbing og bidra i saker som ikke lar seg løse lokalt. Mobbeombudet skal også ha et samfunnsansvar for å bidra i debatten rundt temaet mobbing lokalt og nasjonalt.

I årsrapporten fra 2014 kan vi lese:

Mobbeombudet skal ikke være en saksbehandler, men en koordinerende aktør, pådriver og veileder i mobbesaker. Mobbeombudet har heller ikke myndighet til å pålegge skolene tiltak, men kan veilede og påvirke gjennom utdanningsavdelingen og andre instanser om nødvendig. Håndtering av saker foregår i dialog med skolene, gjennom møter og samtaler med de ulike partene i saken.

I intervju utdyper Mobbeombudet sin rolle slik:

Jeg er der ikke for å ordne opp i ting. Jeg er der for å gjøre andre gode til å ordne opp. Hvis jeg driver med elevarbeid har jeg misforstått min rolle, det er kun skolen som har det mandatet.

De første årene var hovedfokuset på videregående opplæring, både når det gjelder skole- og lærlingdelen av opplæringen. De siste årene har det som nevnt, i stadig sterkere grad vært en dreining mot å også omfatte kommuner – grunnskole (barne- og

ungdomstrinnet) og nå også voksenopplæring – siden det kom tydelig fram fra de halv-årlige rapporteringene at det også var et behov ut over videregående nivå.

Mandatet til Mobbeombudet er nå under revidering, og forslaget til vedtak ligger klart. Også mandatet til Elev- og lærlingombudet er under revidering, og det skal utarbeides en overbygning for og tydeligere avgrensning mellom de to ombudsfunksjonene. Mobbeombudets ansvar er knyttet til kapittel 9a i Opplæringsloven og omfatter *alle* barn og unge i utdanningsløpet. Elev- og læringsombudet på sin side har ansvar for hele Opplæringsloven, men *kun* for elever i videregående skole og læringer. Dette betyr at overlappen mellom de to ombudene vil være tematikk knyttet til kapittel 9a på videregående nivå, noe som forklares av ombudene å gi en ekstra slagkraft når det gjelder denne gruppen.

2.4 Arbeidsområder

Som nevnt deles innsatsen til Mobbeombudet inn i fire nivåer: elev, skole, system og samfunn:

1) *Elevnivå*

Mobbeombudet skal være et lavterskel-tilbud på individnivå, det vil si å bistå elever og foresatte i enkeltsaker. Dette innebærer å kunne hjelpe til med å henvende seg til skolen, blant annet ved å bruke et skjema for hvordan man går frem. Hensikten er å bistå elever og foresatte med å komme i dialog med skolen, og sikre at skolen tar den enkeltes sak på alvor. Mobbeombudet er ikke med i møter når det gjelder enkeltsaker, men påser derimot at tilfeller av mobbing blir håndtert på en slik måte at det ivaretar elevenes rettigheter.

Antallet henvendelser fra elever og foresatte øker år for år ettersom mulighetene for å få veiledning har blitt bedre kjent. I 2013 ble det mottatt 91 henvendelser, i 2014 mottatt 141 henvendelser, mens i 2015 ble det mottatt 293.

Mobbeombudet har et etablert samarbeid med Elevorganisasjonen sentralt og i Buskerud, med jevnlig møter hvor også Elev- og lærlingombudet er med. Alle partene uttrykker at samarbeidet er gjensidig nyttig i form av erfaringsutveksling og når det gjelder drøfting av ulike aktuelle saker, slik som å sette seg inn Djupedalsutvalgets arbeid. Hovedaktiviteten er imidlertid planlegging og gjennomføring av den årlige elevrådsturneen ved de videregående skolene ved oppstart av skoleåret. Ifølge tidligere leder for Elevorganisasjonen i Buskerud har Mobbeombudet i stor grad preget innholdet i turneen med et utvidet opplegg som har styrket fokus på det psykososiale miljøet, og på hvordan man går fram dersom mobbing oppstår. Det fortelles at turneene er en stor suksess som både skoleledelse og elevrådene ønsker til sin skole. Ifølge Mobbeombudet har også elevråd ved enkelte grunnskoler i kommunene blitt besøkt. Det er også utviklet et kursopplegg ("Elever kan selv") i samarbeid med Trygg Læring, og målet er å gjøre tillitselever bedre i stand til å arbeide for bedre læringsmiljø.

Det er utviklet en film – «KRAFT» – med fokus på motivasjon og selvledelse i samarbeid med St. Halvard vgs., Karrieresenteret Papirbredden og kommunikasjonsavdelingen ved fylkeskommunen.

2) Skolenivå

Etter at mobbeombudet ble definert som et folkehelseprosjekt og midlene flyttet til utviklingsavdelingen, har ombudet hatt mandat til å arbeide med hele utdanningsløpet. Ombudsordningen blir stadig bedre kjent i kommunene, og antallet henvendelser fra barnehage og skole (lærere/skoleledelse) på alle trinn er økende. Skolene har ulike behov og omfatter både dialog om enkeltsaker og enkeltvedtak på ledernivå til kompetanseheving i personalet. Mobbeombudet holder foredrag på skolene både for personalet og for foreldregrupper, også med fokus på forebyggende arbeid. Dette er et gratis tilbud til skolene, men det vektlegges at henvendelsene fra skolene om å holde foredrag er forankret i og kommer fra skoleledelsen. Dette forklares som viktig for å få effekt av skolebesøket, og får å sikre at oppfølgingen i ettertid blir god. Foredragene har fokus på å arbeide for holdningsendringer og en kultur hos ledelse, lærere og elever som fremmer et godt skolemiljø og hindrer mobbing. Eksempler på arenaer hvor holdningsendringer er viktig, er hvordan man leder en klasse og hvilken språkbruk som aksepteres i skolevalg. Besøket innebærer ofte en workshop for å arbeide med konkrete problemstillinger.

Jf. rapporteringen fra prøveordningen til Utdanningsdirektoratet, holder Mobbeombudet innlegg på nasjonale og regionale konferanser og samlinger, slik som skoleeierkonferanser, Innlandets utdanningskonferanse og flere kurs i regi av Utdanningsforbundet. Mobbeombudet understreker at hennes jobb ikke er å løse opp i enkeltsaker, men å styrke skolene i å håndtere sine saker på best mulig måte ved å gi innspill til skoleeier og skoleledelse. Mobbeombudet bruker Elevundersøkelsene aktivt som grunnlag for å se hvilke utfordringer som finnes knyttet til skolemiljøet. Ombudet har gått spesifikt inn på de enkelte skolene for å se på resultatene for læringsmiljø/mobbing, og tatt kontakt med skoler som ikke har fullt så gode resultater som ønskelig. Ifølge Mobbeombudet selv er dette en kontakt som skolene setter pris på fordi ombudet blir oppfattet som en upartisk veileder, en ressurs og en sparringspartner som kan bidra til å øke skolens kompetanse.

Ifølge rapporteringen fra prøveordningen til Utdanningsdirektoratet, har også Lærlingundersøkelsen i 2014 og 2015 blitt brukt aktivt for å få et bilde av elevenes trivsel i lærlingtiden. Mobbeombudet har deltatt på instruktørsamlinger og lærlingsamlinger med opplæring i arbeidet med ledelse og læringsmiljø, samt arrangert arbeidsmiljødag for ledere i lærebedrifter i samarbeid med Opplæringskontoret og fagopplæringsseksjonen i fylkeskommunen. Framover vil Elev- og lærlingombudet arbeide videre med lærlingenes psykososiale miljø på systemnivå, som ledd i en tydeligere rolleavgrensning mellom ombudene.

3) Systemnivå

Kompetanseheving hos PPT og beredskapsteam:

Et av de større kompetansehevende aktivitetene i Buskerud er et kursopplegg for ansatte i PP-tjenesten og en representant for Konfliktrådet i samarbeid med Fylkesmannen, Utdanningsavdelingen i fylkeskommunen (herunder Mobbeombudet), KS Buskerud og PPT Drammen. Kurset bygger på erfaringer fra det nasjonale pilotprosjektet. Målet med kurset var å styrke PPT sin beredskap når det gjelder forebygging og håndtering av mobbing («håndteringskompetanse»). Kurset ble tilbudt alle PP-rådgivere for hele utdanningsløpet slik at alle skoler skulle ha tilgang til ekspertkompetanse. Mobbeombudet og Fylkesmannen fungerte her som fasilitatorer, mens blant annet Læringsmiljøsenderet i Stavanger hadde det faglige ansvaret. Ifølge en evalueringsrapport fra kurset mener rådgiverne i PP-tjenesten at de fikk godt faglig utbytte og styrket nettverk, også internt i PP-tjenesten (Opdal og Svenkerud, 2015). Mobbeombudet uttrykker at samarbeidet med PP-tjenesten er viktig, og at denne tjenestens spisskompetanse og posisjon i skolen kan bidra til å styrke det systematiske arbeidet med skolemiljø ved at temaet blir en integrert del av deres arbeid. Det ble arrangert et oppfølgingskurs for deltakerne våren 2016 i regi av Mobbeombudet og Fylkesmannen.

I 2015 ble det opprettet et beredskapsteam bestående av utvalgte PP-rådgivere innenfor fylkeskommunes ansvarsområde, og i tillegg har flere kommuner opprettet beredskapsteam. Teamet i fylkeskommunen ledes av PP-tjenesten og Oppfølgingstjenesten i Buskerud i samarbeid med Mobbeombudet, og har blant annet arbeidet med kvalitets sikring av fylkeskommunens plan for skolenes psykososiale miljø, i tillegg til å være en ressurs for PP-tjenesten rundt om i fylket.

Kompetansehevende tiltak i skolene:

Mobbeombudet anser Konfliktrådet til å kunne ha en rolle i saker som går ut over skolens mandat å løse. Ombudet har derfor arbeidet for å gjøre ordningen med mekling i konflikter mer kjent og tilgjengelig for skolene, slik at kontakten mellom Konfliktrådet og skole kan styrkes.

Mobbeombudet er initiativtaker til å gjennomføre, eller er bidragsyter innenfor flere kompetansehevende tiltak i skolene i Buskerud, slik som:

- Kurs i konflikthåndtering i regi av organisasjonen Trygg Læring
- Videreutvikling av VIP-programmet på nasjonalt nivå og deltakelse på arrangementer i Buskerud. «VIP-makkerskap» skal gjennomføres på alle de videregående skolene.
- Deltatt i møter med skolene sammen med aktører hos Ungdomstrinn i Utvikling om kvalitetsoppfølging av kommuner, og disse har også bistått Mobbeombudet med kapasitet når det gjelder å følge opp skoler med mobbesaker (fordi de samme personene også er veiledere i Læringsmiljøprosjektet hos Læringsmiljøsenderet og har dermed rett kompetanse)

4) Samfunnsnivå

En annen viktig rolle for Mobbeombudet i Buskerud er å være synlig og delta i den nasjonale debatten på feltet. Ombudet anses som en nasjonal ressurs på feltet og blir kontaktet av media fra hele landet og av andre fylkeskommuner som ønsker å vite mer om ordningen. Ombudet holder innlegg både på nasjonale og regionale konferanser. Videre er Mobbeombudet i Buskerud aktiv i sosiale medier gjennom en egen Facebook-side hvor voksne er hovedmålgruppen. Ombudet forklarer at hun ikke ønsker å profilere seg selv, men derimot sin funksjon og gjør derfor bevisste valg i forhold til bruk av media, herunder sosiale media. Mobbeombudet og Fylkestinget i Buskerud fikk i 2015 Trygg bruk-prisen som gis for å hedre en person eller organisasjon som har vist særlig vilje og evne til å bidra til at barn og unge får en god digital hverdag, og er ment til å inspirere andre til å gjøre det samme.

Mobbeombudet har kontakt med sentrale kompetansemiljøer. Blant annet har ombudet holdt profesjonsdager på universitet og høyskole. Videre er ombudet med i en ressursgruppe for «Læringsmiljøprosjekt» som er et prosjekt i samarbeid mellom Utdanningsdirektoratet og Læringsmiljøsentret i Stavanger. Utenom Mobbeombudet og representanter for prosjekteierne, består ressursgruppen av Barneombudet, Foreldreutvalget for grunnskolen (FUG) og Elevorganisasjonen. Mobbeombudet er også med i en prosjektgruppe som på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet arbeider med å videreutvikle Elevundersøkelsen nasjonalt. Ombudet er også med i en faglig ressursgruppe for FRI/Rosa kompetanse som tilbyr kurs til skoler og flere andre instanser nasjonalt.

Sammen med to av medlemmene fra referansegruppa (se neste avsnitt), har mobbeombudet gitt ut håndboken «En for alle» som handler om hvordan skoleledere kan håndtere krenkelse og mobbing. Boka er ment som en praktisk håndbok i hvordan man kan arbeide for et godt læringsmiljø. Mobbeombudet forteller videre at det framover vil bli rettet oppmerksomhet mot hva som foregår på fritiden, siden mobbing også skjer da. I den sammenheng er det knyttet kontakt med idrettskretsen.

2.5 Støtte og faglige nettverk

Mobbeombudet jobber tett med ulike seksjoner i Utdanningsavdelingen, og med Elev- og lærlingombudet. I intervju med en av rådgiverne fremheves det at ombudene ikke jobber parallelt med ansatte i Utdanningsavdelingen, men at de derimot støtter hverandre og har utfyllende roller. Også Elev- og lærlingombudet presiserer at de to utfyller hverandre godt og er støttende for hverandre i deres ombudsroller. Når det gjelder faglig støtte, trekker Mobbeombudet spesielt fram en faglig referansegruppe bestående av to rektorer, en PP-rådgiver og en rådgiver i videregående skole som har arbeidet mye med konfliktforebyggende tiltak. Disse forklares å ha vært gode samtalepartnere og støtte når det gjelder prioriteringer og retningen på stillingen. Gjennom presentasjonen av de halvårlige rapportene, kommer det også i gang fruktbar dialog mellom politikere og ombud om hvordan arbeidet kan gi best effekt.

Gjennom de foregående kapitlene ser vi at Mobbeombudet i Buskerud har en rekke aktiviteter i samarbeid med et mangfold av aktører, også utenom fylkeskommunen og skolene. Dette er både lokale, regionale og nasjonale samarbeidsaktører som Elevorganisasjonen, Fylkesmannen, kommuner, Konfliktrådet, Barneombudet, Psykisk helse (Modum Bad, Vestre Viken), FRI og Skeiv ungdom nasjonalt, Politiet (spesielt knyttet til krenkelser på nett), Trygg Læring, FUG, FFO, politiske partier (herunder ungdomspartiene) og Utdanningsdirektoratet.

I tillegg forklarer Mobbeombudet at hun har hatt god nytte av forskningsmiljøet ved Læringsmiljøsentret i Stavanger/Universitetet i Stavanger. Hun har benyttet seg av den faglige kompetansen ved senteret ved flere anledninger, og har vært invitert på samlinger. Mobbeombudet mener at det ville være positivt med hyppigere samlinger for alle mobbeombudene, og aller helst at mobbeombudene kunne fulgt det faglige opplegget i Læringsmiljøprosjektet. I Buskeruds søknad om midler fra Utdanningsdirektoratet argumenteres det med at stillingen som mobbeombud er ensom rent faglig, slik at det er viktig å ha et godt faglig nettverk nasjonalt for å kunne være oppdatert på forskning og metoder innen fagfeltet. Også Universitet i Oslo og Høgskolen i Sørøst-Norge (HSN) trekkes fram som viktige faglige instanser for Mobbeombudet. Videre sier hun at hun gjennom den gjensidige kontakten med HSN opplever at mobbefeltet løftes mer frem hos HSN også.

Mobbeombudene i fylkene har jevnlig samlinger, og Mobbeombudet i Buskerud tok et ansvar for å lede dette uformelle nettverket. Mobbeombudene har i denne sammenheng vært faglige bidragsyttere for hverandre, noe som har bidratt til kvalitetssikring av ordningen, ifølge rapporteringen til Utdanningsdirektoratet. Elev- og lærlingombudet forklarer at det ikke er noe tilsvarende nasjonalt nettverk for dem, men at ordningen med mobbeombud også har styrket deres mandat innenfor psykososialt miljø.

2.6 Vurderinger rundt implementering av ordningen

Mobbeombudet i Buskerud beskrives som et folkehelseprosjekt, og ombudet jobber dermed for at alle elever i Buskerud får ivarett sine rettigheter. Det gis veiledning til hvordan skoler, elever og foresatte kan håndtere saker som har oppstått lokalt. Mobbeombudet har et stort fokus på å bidra med kompetanse og metoder for å gjøre skolene bedre rustet til å forebygge mobbing og til å håndtere saker som oppstår. Ved å jobbe mer overordnet i stedet for å fokusere på enkeltsaker øker kapasiteten til ombudet. Det kommer også tydelig fram at Mobbeombudet og Elev- og lærlingombudet fyller hverandre godt og styrker hverandres roller og påvirkning.

Ut fra omfanget av aktiviteter hos Mobbeombudet i Buskerud ser vi at det en etterspurt ressurs, også i nasjonal sammenheng. Elev- og lærlingombudet sier:

Mitt inntrykk er at den dagsordenfunksjonen som Mobbeombudet i Buskerud har hatt, har vært ganske formidabel. En ting er generell oppmerksomhet i media, men det har også gitt en vesentlig større oppmerksomhet innad i skolen som nok ikke hadde vært der hvis det

ikke hadde vært for at vi har etablert mobbeombud. Det, kombinert med den nasjonale oppmerksomheten og debatten som har vært med å legge til rette for en utvikling i skolene. Mobbeombudet har en pådriverrolle og er synlig på skolene, og skaper faglig utvikling. Ombudet har hatt mye faglig å by skolene på, ombudet har knyttet tett kontakt med faglige tyngdepunkter på feltet og det er kort vei i å formidle dette videre til skolene. Det viktigste er kanskje å gjøre det lettere for skolene selv å finne ut hva som trengs.

Også rådgiveren innen skolemiljø i Utdanningsavdelingen mener Mobbeombudet har en viktig rolle. Ombudet er tettest på å vite hvordan situasjonen er når det gjelder det psykososiale miljøet og mobbing, og de støtter seg i stor grad til ombudets kompetanse på feltet. At Mobbeombudet jobber tett med deres avdeling forklares å være viktig for å få endringer ut i skolen.

Flere trekker fram Mobbeombudet i Buskeruds kompetanse og innsikt i skolesektoren som suksessfaktor for ordningen. Ombudet har tidligere skrevet masteroppgave om hva som kjennetegner ledelsen ved skoler som gjør det bra på Elevundersøkelsen. I tillegg har hun erfaring som skoleleder. Til sammen forklarer de intervjuede i Buskerud at kompetansen som mobbeombudet kom inn med, ga et godt grunnlag for å forstå skolene, bli tatt på alvor og å bygge opp et solid nettverk. Også det å være bevisst på å gå inn på flere nivåer, og å bygge flere ulike nettverk fremheves som en styrke, ifølge seksjonslederen.

Mobbeombudet gjør følgende vurderinger rundt fremmende faktorer for ordningen, jf. rapporteringen:

- Å være et folkehelseiltak og jobbe med hele livsløpet
- At det er et gratis tilbud i Buskerud, slik at alle i utdanningsløp kan benytte seg av kompetansen
- Godt samarbeid med relevante ressurser i fylkeskommunen, Fylkesmannen, Elev- og lærlingombudet, faglige instanser og nettverk med fagmiljøer, andre mobbeombud m.fl.
- Lederforankring, både i fylkeskommunens administrasjon og politisk
- Stor grad av selvstendighet og frihet til å utforme og utføre oppgaver er positivt
- Stillingen må gjøres mindre personavhengig og det må utarbeides nytt mandat og strategiplaner slik at stillingen kan bli mer etterprøvbart
- Sterkere kvalitetssikring av ombudsordningen fra nasjonalt hold
- Tydelig medieprofil. Mobbeombudet har også et samfunnsansvar for å bidra i debatten rundt temaet mobbing lokalt og nasjonalt.

3. Mobbeombudet i Østfold

3.1 Bakgrunn

Elev- og lærlingombudsstillingen ble opprettet av Østfold fylkesting i 2003, som et ledd i å sikre elevmedvirkning og ivareta elever og lærlingers rettigheter. Stillingen bestod i en 50 % ombudsstilling og en 50 % stilling som sekretær i ungdommens fylkesråd. I 2013 ble stillingene skilt fra hverandre, noe som forklares å være positivt for å hindre dobbeltroller. Samtidig ble det nåværende Elev- og lærlingombudet ansatt. Det er samme person som fungerer som mobbeombud og stillingen ble etter hvert 100 % for den kombinerte ombudsrollen.

I 2012 vedtok Østfold fylkesting en årlig bevilgning av ekstra midler til økt innsats mot mobbing, noe som muliggjorde at Elev- og lærlingombudet fikk iverksatt enkelte tiltak og aktiviteter i arbeidet mot mobbing. Dette arbeidet synliggjorde et betydelig behov for å intensivere anti-mobbearbeidet i fylket ytterligere. Ifølge søknaden fra fylkeskommunen om å delta i prøveordningen, beskrives Elev- og lærlingombudet som en vel-etablert og godt kjent funksjon i fylket, og at det derfor var ønskelig å videreføre tittelen Elev- og lærlingombud også for mobbeombudsrollen. I søknaden om å delta i prøveprosjektet kan vi lese at Østfold fylke ønsker å være et foregangsfylke for gode, psykososiale læringsmiljø og videre at:

Målet vårt er at skolene og lærlingeplassene har en nulltoleranse for mobbing. Vi ønsker å øke bevisstheten rundt mobbing, og sørge for at skolene har fokus på hvor viktig et godt psykososialt læringsmiljø er.

3.2 Organisering

Den kombinerte stillingen heter formelt Elev-, lærling- og mobbeombud. Ombudet er organisert under Fylkesrådmannens stab, Kommunikasjonsavdelingen, Juridisk seksjon.

I intervju med seksjonslederen understrekes det at det er mange fordeler med organiseringen direkte under rådmannen. Organiseringen utenom fagavdelingene er viktig for å være selvstendig og fristilt fra fagavdelingens styring. Samtidig har Rådmannens stab en annen posisjon og myndighet enn fagavdelingen, og juridisk seksjon driver med rettighetsforvaltning noe som gir en tyngde i organisasjonen. Også ombudet mener at denne organiseringen er hensiktsmessig av de samme grunner, og i tillegg oppleves kompetansen i juridisk seksjon som nyttig å ha tilgang til. Videre forklarer ombudet at det er positivt å ha en viss avstand til Opplæringsavdelingen, men at på den annen side har det tatt tid å komme i dialog med og få et godt samarbeid med skoleeier/Opplæringsavdelingen.

Ombudet rapporterer årlig til Fylkestinget.

3.3 Mandat og innretning

Rollen som Elev- og lærlingombud og som Mobbeombud er tett sammenvevd i Østfold, ifølge seksjonsleder. De to funksjonene har et felles mandat, men midlene fra Utdanningsdirektoratet og fra Fylkestinget har gitt et styrket fokus på det mobbeforebyggende arbeidet.

Jf. søknaden forklares følgende å være hovedoppgavene til et mobbeombud:

- *Forebygging, kompetanseheving og veiledning.* Mobbeombudet vil eksempelvis skape arenaer for erfaringsutveksling og kunnskapsheving om mobbing og håndtering av det.
- *Tilby kursing med sikte på å hindre nettmobbing* samt veilede elever, lærlinger, lærere, foresatte og skoleledelse i utfordrende situasjoner som har oppstått.
- *Sørge for lett tilgjengelig informasjon om elever og lærlingers rettigheter*, og kontaktinformasjon til hvem de kan snakke med hvis de har spørsmål eller trenger hjelp. Elever og lærlinger kan nås gjennom skolebesøk, utdeling av skriftlig informasjon og kommunikasjon på sosiale medier.

Ombudet tolket dette som veldig åpent, i den forstand at det ga mulighet til å gå i dybden på mobbetematikken og definere tiltak og prosjekter ettersom hva som var behovet. Gjennom studier av Elevundersøkelsene og Lærlingundersøkelsene har det kommet fram at det er behov for tiltak knyttet til utenforskap og ensomhet, mobbing foretatt av autoriteter (av leder eller lærlingansvarlig på læreplass eller av lærer på skole) og nettmobbing.

Ombudet har hatt videregående skoler og lærebedrifter som sitt nedslagsfelt, noe som sammenfaller med mandatet til Elev- og lærlingombudet og med fylkeskommunen som skoleeier for videregående opplæring.

3.4 Arbeidsområder

Ombudet i Østfold fremhever, som nevnt, ekskludering, «autoritetsmobbing» og nettmobbing som viktige innsatsområder. Dette gjenspeiles i aktivitetene som er gjennomført i perioden:

Elever

Mobbeombudet tar imot henvendelser fra elever, lærlinger, foresatte, skoler og læreplasser. Hun saksbehandler ikke disse, men gir veiledning i hvordan de går fram hvis

det er mobbeutfordringer på skole eller lære plass. Ombudet bruker mye tid på å synliggjøre dette tilbudet, blant annet gjennom at elevene får gratis bokbind med ombudets kontaktinformasjon og skriftlig informasjon i den hensikt å nå bredt ut til alle elevene.

Skoler

I rapporteringen til Utdanningsdirektoratet står det at ombudet har vært mye ute på skolene, og samarbeider med elevråd, skoleledelse og ansatte. Dette samarbeidet har muliggjort utformingen et godt tilbud i anti-mobbearbeidet og samtidig komme i dialog med skolene om den enkeltes skoles behov. Paraplybetegnelsen på anti-mobbearbeidet og tiltakene i Østfold er #Snillsnakk, og målgrunnen er elever, lærlinger, lærere, skoleledere, Opplæringsavdelingen og opplæringskontorene. Dette er en kampanje som handler om å gjøre hverandre gode og å være rause, og den promoteres blant annet i sosiale medier. Ombudet har lagt vekt på kommunikasjon og relasjonsbygging, hvor målet har vært å øke bevisstheten om hvordan man kommuniserer med hverandre og hva det gjør med oss.

Konkret har ombudet i samarbeid med en privat leverandør utviklet og gjennomført et nettvett-kurs om digital mobbing. Dette er en satsing og en tjeneste som har fått oppmerksomhet utenfor fylkets grenser, hvor flere andre fylker ønsker å gjennomføre kurset. Målgruppen for kurset er første trinn på videregående skole, og alle skolene i fylket gjennomfører kurset. Kurset består av 2 deler: Spørreundersøkelser med kartlegging av holdninger og handlinger på nett, og deretter arbeid med holdninger, handlinger og verktøy for å hindre nettmobbing.

Ombudet arrangerer anti-mobbese minarer for elever (fokus på mobbing og inkludering, sexpress og inkludering i russetiden, ekstremisme og utenforskap), lærere (om kommunikasjon og relasjonsbygging lærer-elev) og opplæringskontor (lærebedriftens mentorrolle).

Alle skolene har jevnlig besøk av ombudet, og det gjennomføres arrangementer i samarbeid med elevråd og skoleledelse. Eksempler på dette er elevrådsopplæring, herunder om læringsmiljøet, foredrag om psykisk helse, fellesskapsdager og om hvordan være en god elev og medelev.

Synlighet

Ombudet har en egen Facebook-side for informasjonsspredning og kommunikasjon, og er aktiv i sosiale media. Media omhandler ofte større saker/hendelser, herunder lokalavisenes dekning av skolebesøk. Snillsnakk har fått mye oppmerksomhet både gjennom tradisjonelle medier og sosiale medier, og blant annet vurderer Mobbeombudet i Buskerud å gjøre en tilsvarende satsing.

3.5 Støtte og faglige nettverk

Seksjonslederen forteller at det er etablert en samordningsarena med ledelsen i Oppføringsavdelingen, to rektorer, Elev-, læring- og mobbeombud og leder for Juridisk seksjon. Det ble planlagt minimum 4 møter i året, men dette fungerte ikke så bra i starten, spesielt når det gjaldt videre informasjonsflyt i Oppføringsavdelingen og til skoleledelse. Denne gruppen skulle fungere som et mellomledd siden ombudet ikke fikk tilgang til ledergruppe opplæring. Dette har nå endret seg, og ombudet kan møte ledergruppen minimum 2 ganger i året blant annet for å planlegge neste semester. Etter dette er samordningsarenaen blitt overflødig og er avviklet, ifølge seksjonsleder.

Ombudet forklarer at det tok tid å få innpass og samarbeid med Oppføringsavdelingen. Tiltakene har derfor for en stor del kommet til etter signaler som ombudet har fått fra skolene gjennom skolebesøkene. Skolene har etter hvert begynt å se nytten av mobbeombudsrollen, og gitt mulighet til å samarbeide med skolene direkte om mobbeforebygging. Kontakten og samarbeidet med Oppføringsavdelingen har også blitt langt bedre i løpet av prosjektperioden, noe som trekkes fram som å kunne ha positiv påvirkning på muligheten for å også arbeide mer på systemnivå framover.

Ombudet forteller at hun har et fellesskap med de andre mobbeombudene, og det fortelles at det oppleves som nyttig å utveksle erfaringer selv om mobbeombudene jobber på forskjellige måter. Ombudet kunne gjerne tenke seg mer kontakt med Læringsmiljø-senteret i Stavanger for å få faglige innspill, og gjennom intervjuet forstår vi at det var en forventning om at senteret skulle ta mer initiativ til kontakt. Ombudet tror også at Læringsmiljø-senteret ville kunne få nyttige innspill fra arbeidet som gjøres i Østfold og hos de andre mobbeombudene. På grunn av lite kontakt med senteret, har ombudet knyttet til seg andre kompetansmiljøer (mobbeteam i kommuner, de andre mobbeombudene, konsulenter) som trekkes inn etter behov

3.6 Vurderinger rundt implementering av ordningen

Både seksjonsleder og ombudet synes samordningen mellom Elev- og lærlingombud og Mobbeombud har fungert godt, siden førstnevnte også har skolemiljø innenfor sitt mandat. Begge ombudsfunksjonene henvender seg til elever og lærlinger, og man kan innenfor mandatet rettferdiggjøre en intensivering innenfor mobbeforebyggende arbeid. Ulempen med en samordning er at det er kapasitetsmessig utfordrende når disse kombineres i én stilling. Mandatet for mobbeombudsfunksjonen opplevdes som åpent, noe som gjorde det mulig å forme arbeidet etter behovet på skolene og læreplassene. I evalueringssammenheng gjør den tette koblingen mellom de to ombudsfunksjonene det utfordrende å vurdere konkret hvilken ekstra innsats mobbeombudsfunksjonen har tilført.

Organiseringen under Fylkesrådmannens stab fremheves som positivt på grunn av uavhengigheten overfor fagavdelingene og muligheten til lettere å se utfordringer når man står utenfor. Samtidig gir denne organiseringen ombudet en annen og tyngre posisjon innad i fylkesadministrasjonen og tettere dialog med politikerne. Likevel bidro nok denne organiseringen til å forsinke samarbeidet med Opplæringsavdelingen.

På spørsmål om hele utdanningsløpet burde hatt et mobbeombud, svarer ombudet at det er viktig å ha et bevisst forhold til mobbing helt fra barnehagen av. Videre forklares det at siden det er ett løp er det unaturlig å dele opp skolen hvor kommuner og fylkeskommuner har hvert sitt ansvar. Det ville vært naturlig at et ombud var plassert på ett sted. Dersom ombudet skulle arbeidet ut fra et folkehelseperspektiv, ville man ikke ha mulighet til å jobbe så tett med skolene. En mulig vei forklares å være mobbeteam i kommunene, men da måtte man arbeidet på en annen måte enn det som gjøres i dag – kanskje med beredskapsteam som kan ivareta både den medmenneskelige og forvaltningsmessige siden av mobbehåndtering. Seksjonslederen for juridisk seksjon mener også at en tilknytning mot folkehelsefeltet ikke er en hensiktsmessig retning å gå, siden god folkehelse ikke er en rettighet.

Om betydningen av ombudsfunksjonen sider ombudet:

Elev- og lærlingombudet er ikke lovfestet, det gjør nok at mange føler de må kjempe litt for å få verdsatt sitt arbeid. Det burde vært elev- og lærlingsombud og mobbeombud i alle fylker, men det kan nok bli konkurranse mellom disse fordi man ikke har den lovfestede stillingen.

Og videre:

Det er av stor betydningen av at midlene brukes til noe som er langvarig, for eksempel nett-vett-kurset. For å få til langsiktighet er det viktig med kompetanseheving hos elevtjenesten og skoleledelse. Viktig å få inspirasjon til å tenke litt nytt. Viktig at det med å jobbe med læringsmiljøet blir ansett som en plikt: en rektor som jobber mye med læringsmiljøet, vil kunne ha stor betydning.

Seksjonslederen fremhever at Elev- og lærlingombudet (som er slik ombudet profileres) har blitt mer synlig blant skolene, og at holdningen til ombudet er endret og tilliten har økt.

I rapporteringen til Utdanningsdirektoratet fremheves følgende faktorer som viktige:

- Sørge for god lederforankring; både administrativt og politisk. Det vil gi større muligheter til å nå fram til skolene og få gjennomført tiltak for å bedre psykososialt læringsmiljø på skolene.
- Skape gode relasjoner med skoleledelse for å skape et godt samarbeidsklima.
- Være lydhør for elevers og skoleansattes erfaring og meninger om hva behovet ved den enkelte skole er.
- Jobbe like mye mot ledelse som mot elever. Ledelsen må sette standard for nivået som skolen skal ha på det psykososiale læringsmiljøet, hvor stort fokus skoleansatte skal ha til dette arbeidet samt hvilket tilbud elevene og ansatte skal få.
- Satse på kompetanseheving av skoleansatte i håndtering av mobbing/nettmobbing

4. Mobbeombudet i Nordland

4.1 Bakgrunn

Ungdomssatsing har en lang tradisjon i Nordland fylkeskommune, og var det første fylket i landet som opprettet en ordning med Elev- og lærlingombud i 1997. I 2013 vedtok fylkesrådet at satsningen på mobbeforebyggende tiltak skulle styrkes ytterligere. Fylkeskommunen hadde allerede en strategiplan for bedre læring, og en egen håndbok med veiledning for hvordan skolene kan forebygge og vedlikeholde et godt psykososialt skolemiljø.

Bakgrunnen for vedtaket var blant annet årsmeldinger fra Elev- og lærlingombudet, der det ble slått fast at skolene i liten grad fatter enkeltvedtak i 9a-saker. Anbefalingen for vedtaket var at det ikke ble opprettet en særskilt ordning med mobbeombud, men at oppdraget derimot skulle realiseres gjennom en styrking av Elev- og lærlingombudets mandat og ressurser for å styrke innsatsen knyttet til skolemiljø og mobbeforebygging samlet sett. Det nye ombudet ble ansatt høsten 2014. Stillingsbetegnelsen er «Mobbeombud», som følge av at det er denne betegnelsen som benyttes i prøveordningen.

4.2 Organisering

Mobbeombudet var i starten av prøveperioden organisert under Folkehelseavdelingen, Seksjon Ung i Nordland, sammen med Elev- og lærlingombudet og annen ungdomssatsing (Ung i Nordland var tidligere en del av Utdanningsavdelingen og med samme seksjonsleder som i dag, men dette var før ordningen med mobbeombud startet). Ved årsskiftet 2015/2016 ble begge ombudene m.fl. omorganisert og lagt til Fylkesordførers kontor. Dette oppleves som positivt både fra ombudenes og tidligere leders side, fordi ombudene kommer nærmere beslutningstakerne og mulighet for å løfte fram temaer i sentrale medvirkningsorganer, slik som Ungdommenes fylkesting og Rådet for likestilling og funksjonshemmede.

Ombudene har et nært samarbeid med Utdanningsavdelingen, noe som understrekes av alle de intervjuede som særdeles viktig. Mobbeombudet mener likevel at det er en fordel med en viss avstand til Utdanningsavdelingen, slik at man er frittstående og rapporterer direkte til Fylkestinget. Likevel tror ombudet at samarbeidet med skoleeier hadde vært enda lettere dersom det var kortere fysiske avstander. Tidligere overordnet i Utdanningsavdelingen, seksjonsleder for Ung i Nordland, har imidlertid fremdeles en rolle når det gjelder å koordinere teamet rundt ombudene.

Elev- og lærlingombudet, herunder Mobbeombudet, rapporterer til Fylkestinget.

4.3 Mandat og innretning

Ifølge fylkeskommunens rapportering fra prøveordningen til Utdanningsdirektoratet, forklares det at det ikke ble utarbeidet noe særskilt mandat for mobbeombudet, siden mobbeombudet skulle ha til hensikt å styrke Elev- og læringombudets mandat og ressurser.

I mandatet til Elev- og læringombudet står det blant annet at ombudet skal:

- være brobygger mellom skolene/lærebedriftene, fylkeskommunen og elever, lærlinger og lærekandidater.
- bidra til å skape kontakt, spre kunnskap og informasjon mellom de ulike partene. Formålet er å fremme samarbeid og dialog, samt forebygge misforståelser og konflikter.
- utgjøre en viktig ressurs for alle aktører i skolesamfunnet og opplæringsinstitusjoner både som kritisk samarbeidspartner og en pådriver på elever, lærlingers og lærekandidaters premisser.

Ombudet handler på fritt og selvstendig grunnlag uavhengig av administrativ og politisk ledelse.

I det politiske vedtaket som lå til grunn for søknad om deltakelse i prøveordningen med mobbeombud, er det imidlertid en konkretisering av hvilke områder ombudsfunksjonen skal styrkes når det gjelder psykososialt miljø og mobbeforebygging:

- arbeide med informasjonsspredning
- ha fokus på internkontroll i skolene og veiledning i dette arbeidet
- utarbeide en oppskriftsbok eller prosedyrebok, applikasjoner eller tilsvarende
- være døråpner til hjelpetjenester og være veileder til prosedyrer og saksgang
- vise til de gode, forebyggende saker samt eksempelsaker på brudd på 9a
- være våken for at mobbing starter i tidlig alder og foregår også på frivillig-arenaer

På hjemmesidene til fylkeskommunen står det at ombudet skal arbeide for å ivareta elevens rett til et trygt og godt skolemiljø med vekt på forebyggende innsats i videregående skoler. Det vises her at fokuset er på videregående skole, mens det i det politiske grunnlagsdokumentet for søknaden vises til at det er i grunnskolen at behovet for tiltak er størst. Elevorganisasjonen uttaler her at ombudets mandat bør omfatte denne målgruppen. Mobbeombudet forteller i den forbindelse at det underveis har vært noe fokus på grunnskolen, og da spesielt når det gjelder overgangen mellom ungdomsskole og videregående skole.

Ifølge Mobbeombudet opplevdes mandatet ganske «løst», men at hovedhensikten for etableringen var å støtte Elev- og lærlingombudet sitt mandat når det gjelder mobbeforebygging. Mandatet har derfor blitt konkretisert etter hvert som det ble gjort erfaringer, og ombudet ble mer kjent i skolesystemet. Det har også blitt laget en prosjektplan.

Effektmålene fra prøveordningen var:

- 1) Elevnivå: Elever og foresatte har kjennskap til skolenes beskrevne rutiner og systemer for å kunne melde fra om opplevelser av mobbing/krenking.
- 2) Skolenivå: Skolene har beskrevne rutiner og systemer for håndtering av krenkelser/mobbing. Skolene er kjent med og informerer elever om ombudsordningene. Skolene samarbeider med ombudene om skolering av elevråd og informasjonsspredning.
- 3) Skoleeiernivå: Skoleeier påser at alle videregående skoler i Nordland har beskrevne rutiner og planer for registrering av krenkelser/mobbing.
- 4) Fylkesmannen: Fylkesmannen gjennomfører tilsyn i videregående skole og registrerer at skolene har beskrevne rutiner og systemer for håndtering av krenkelser/mobbing.

4.4 Arbeidsområder

Ut fra rapporteringen til Utdanningsdirektoratet, kommer det fram at mye av Mobbeombudets arbeid, i samarbeid med Elev- og lærlingombudet, har vært knyttet til informasjonsarbeid og styrking av internkontrollen. I all hovedsak har innsatsen vært rettet mot videregående nivå, men som oppsummert i dette avsnittet ser vi at det også har vært kontakt mot kommuner (barnehage og grunnskoler).

Informasjonsspredning og nettverksbygging

De videregående skolene i fylket har blitt besøkt for å gjøre prosjektet med mobbeombud kjent og sette den mobbeforebyggende innsatsen på dagsorden (mobbeombudet deltok på omtrent halvparten av skolene). Det ble også sendt ut spørreundersøkelse til alle foresatte til elever i videregående skole for å kartlegge deres kunnskap om elevenes rettigheter knyttet til kapittel 9a-1, og skolens arbeid knyttet til dette. For å forenkle budskapet og gjøre det mer brukervennlig, har Mobbeombudet i samarbeid med elever, omsatt budskapet i fylkeshåndboken om psykososialt miljø til en plakat.

Mobbeombudet har videre arbeidet for å vedlikeholde nettverk med skolene og Utdanningsavdelingen. Ordlyden i rapporteringen, med å «vedlikeholde» nettverkene bekrefter at den nye stillingsressursen er tiltenkt å smelte inn i eksisterende arbeid/mandat og ikke utgjøre en selvstendig rolle.

Mobbeombudet i Nordland har en egen Facebook-side der man kan komme i direkte kontakt med ombudet og komme med innspill. Elev- og lærlingombudet og Mobbeombudet har skrevet kronikker sammen og hver for seg, og det har vært innslag på radio og i lokalaviser i forbindelse med skolebesøk.

Styrking av internkontrollen

I rapporteringen til Utdanningsdirektoratet leser vi at ombudet skal ha en pådriverrolle i form av å etterspørre skoleeier (utdanningsavdelingen) om hvordan de samarbeider med skolene for å jobbe systematisk for et godt psykososialt miljø. Mobbeombudet har arbeidet for å få en oversikt over rutiner for internkontroll hos skolene ved å kartlegge planer, mål og prosedyrer for mobbeforebyggende arbeid – samt praktisk etterlevelse av disse. Dette ble gjort gjennom spørreundersøkelser, telefonkontakt og skolebesøk. Denne kontakten ble fulgt opp våren 2016, og alle de videregående skolene hadde da ferdigstilt (der det var nødvendig) og tilgjengeliggjort planer for rutiner og systemer ved mobbing og krenkelser på sine hjemmesider, sammen med fylkeshåndboken. I tilsyn fra Fylkesmannen var det ingen avvik innenfor dette feltet etter at planene kom på plass. Likevel leser vi i rapporteringen at en undersøkelsen blant foresatte viser at informasjonen ikke i tilstrekkelig grad har nådd ut til elever og foresatte.

Det ble også sendt en spørreundersøkelse til de ansatte i de videregående skolene for å undersøke deres kunnskap om elevers rettigheter jf. kapittel 9a-1 og skolens forebyggende arbeid og håndtering av mobbing. På bakgrunn av resultatene ble det presentasjon og diskusjoner på to videregående skoler, noe som også ga tilbakemelding for det videre arbeidet hos ombudet.

Utvikling av nettressurs

Utdanningsavdelingen og Folkehelseavdelingen har i samarbeid utviklet en nettressurs om psykisk helse og mobbeforebygging i videregående skole. Denne redigeres jevnlig i samarbeid med elever og andre ressurser hos fylkeskommunen (Elev- og lærlingombudet, folkehelse, utdanning).

Enkeltsaker

Det har kommet inn 14 enkeltsaker knyttet til mobbing i perioden. I disse sakene har Mobbeombudet samarbeidet med Fylkesmannen og Elev- og lærlingombudet. Elever og foresatte har fått veiledning om sine rettigheter, eller det har blitt tatt kontakt med skole angående oppfølging av en sak.

Annet i samarbeid Elev- og lærlingombudet

I årsmeldingen til Elev- og lærlingombudet 2015 er også arbeidet til Mobbeombudet inkludert. Elev- og lærlingombudet har et langt bredere mandat, og det er (naturlig nok, siden ombudene har overlappende roller) i liten grad beskrevet hvem av de to ombudene som gjør hva, men Mobbeombudet har bidratt til å forsterke blant annet:

- de årlige skolebesøkene (skoleledelse, elevråd, lærere): Alle de 16 videregående skolene ble besøkt, og Mobbeombudet var med til 8 av dem i 2015 (deltok ikke på alle pga økonomiske rammer). I forkant ble skolene spesielt utfordret på å presentere hva de gjør for at elevene skal trives, samt hvordan dette er formalisert. Det ble informert om mobbeombudsordningen også der hvor Mobbeombudet ikke deltok.
- analysene av Elevundersøkelsene og Lærlingundersøkelsen
- samarbeidet med Elevorganisasjonen, blant annet om deltakelse på elevråds-konferanse og opplæring av elevråd, inkludert mobbeforebyggende arbeid
- arbeidet overfor Utdanningsavdelingen/skolene for å implementere trivselsfremmende programmer på skolene (som MOT, Drømmeskolen og VIP/VIP-makkerskap).
- bidrag på konferanser, temadager og arrangement, som for eksempel Global Dignity Day 2015.

Kontakt med kommuner

Mobbeombudet forklarer at han er interessert i å få innsikt i hvilke behov grunnskolene har, og at det har vært noe aktivitet for å få en slik innsikt. Det har vært seminar/temasamling i to kommuner sammen med skoleledelse fra grunnskoler og videregående og FAU. Her har mobbeombudsordningen og nettressurser blitt presentert, og det har vært diskusjoner rundt hvordan man kan fremme trivsel og hindre mobbing, samt hvordan skolenivåene kan samarbeide om blant annet overgangen mellom ungdomsskole og videregående skole. Videre har resultater fra undersøkelsen til foresatte i videregående skole blitt presentert for representanter fra barnehage og grunnskole, samt på temakonferanse forbindelse med «Partnerskap mot mobbing».

4.5 Støtte og faglige nettverk

Da mobbeombud ble ansatt ble mandatet konkretisert i samarbeid med Elevorganisasjonen og Ungdommenes fylkesting. Det ble også dannet en ekspertgruppe rundt mobbeombudet bestående av representanter fra Utdanningsavdelingen, Fylkesmannen, Ungdommenes fylkesting, rådgivere fra skoler, Elevorganisasjonen og tidligere elever med «mobbehistorie». Denne gruppen deltok i å utforme mandatet, og personer i gruppen blir fremdeles trukket inn etter behov, slik som ved utforming av informasjonsplakaten, nettressursen eller planlegging av samlinger. Å ha en slik ekspertgruppe av res-

surspersoner rundt seg er både støttende og bidrar til at rollen ikke blir for personavhengig, ifølge Mobbeombudet. I tillegg ble det dannet en referansegruppe for prøveprosjektet bestående av blant annet Utdanningsdirektøren, Fylkesmannen, forsker fra Nordlandsforskning og elevrepresentanter.

Elev- og lærlingombudet sier:

Det har vært en kontinuitet i ordningen med Elev- og lærlingombud, noe jeg tror har vært positivt for Mobbeombudet. Mobbeombudet har dratt god nytte av det og av nettverket inn mot skole, Utdanningsavdelingen og ulike viktige samarbeidspartnere og instanser som det er nødvendig å snakke med. Jeg hjalp til med at den nye ordningen ble godt integrert i de foraene som man allerede hadde.

Elevorganisasjonen og Fylkesmannen har i prøveperioden vært en viktig samtalepartner og samarbeidspartner for Mobbeombudet. I tillegg har både Fylkesmannen og fagavdelingene for utdanning og seksjon folkehelse (nå seksjon helsefremmende arbeid) vært viktige faglige kontaktpunkter. Ombudet har videre inngått i et nettverk for psykisk helse som ble igangsatt av Seksjon folkehelse.

Mobbeombudet i Nordland inngår i nettverket med de andre mobbeombudene, og erfaringsoverføringen fra spesielt Buskerud betegnes som viktig. Dette er et viktig nettverk, og de har hatt 3-4 treff i året. Videre forklares det at Læringsmiljøsenteret har bidratt positivt, selv om det bare har vært én samling i regi av senteret. Det har også vært noe kontakt med andre deler av Læringsmiljøsenteret (PPT). Mobbeombudet har også henvendt skoler til Læringsmiljøsenteret dersom de har spesielle utfordringer.

4.6 Vurderinger rundt implementering av ordningen

Tidligere overordnet for Mobbeombudet, seksjonsleder for Ung i Nordland, har ledet og koordinert prøveordningen med mobbeombud gjennom hele prosessen, også etter omorganiseringen. Seksjonslederen forteller at den politiske beslutningen om å søke om midler til mobbeombudsordning kom før mandat og oppgaver ble konkretisert, og de kom derfor sent i gang. Samarbeidet på tvers av fagavdelingene folkehelse og utdanning har vært godt og viktig, men en organisering under Fylkesordføreren betegnes likevel som å gi enda mer påvirkningskraft og uavhengighet.

Elev- og lærlingombudet mener at de har hatt en avgrensning av roller og arbeidsoppgaver, og understreker at ombudsfunksjonen innebærer å håndtere ting på en selvstendig måte. Seksjonslederen forklarer at de to ombudene går i to-spenn, men at Elev- og lærlingombudet jobber langt bredere. Det er derfor i evalueringssammenheng vanskelig å gi en utfyllende og eksakt beskrivelse av hvilken ekstra innsats og fokus mobbeombudsressursen har tilført fylkeskommunens arbeid med psykososialt miljø og mobbeforebygging, men det har helt tydelig blitt en intensivering av dette arbeidet.

Fylkeskommunen skriver i rapporteringen til Utdanningsdirektoratet at Mobbeombudets samarbeid med Elev- og lærlingombudet har vært en døråpner for nettverk inn mot Utdanningsavdelingen og skolene. Elev- og lærlingombudet forteller at hun har vært opp-tatt av at de to ombudene skal få et godt samspill, og hvordan hun, som representerer en ordning som har pågått over lang tid, kan tilrettelegge og gi prosjektet med mobbe-ombud plass på en god måte. Det understrekes at to år er kort tid til å kunne «ta plass» og gjøre ordningen kjent blant stadig nye elevkull. Videre forklarer ombudet at det har vært positivt med forsterket innsats mot mobbing i en periode, og ønsker at dette foku-set skal fortsette gitt den oppmerksomheten og politiske prioriteringen temaet har. Samarbeidet med skolene og skolebesøkene, som hadde fokus på mobbeforebygging og rutiner, betegnes av de involverte som en viktig prioritering. Et konkret resultat i pe-rioden med prøveordningen er at internkontrollsystemer hos de videregående skolene knyttet til håndtering av krenkelses/mobbing er styrket.

Det er store geografiske avstander i Nordland, og seksjonslederen forklarer at det er ressurskrevende å reise rundt til skolene. Dette gjelder spesielt dersom man tenker å inkludere grunnskolen i ombudsordningen. Leder er fornøyd med modellen som ble valgt; det vil si at mobbeombudet skulle styrke Elev- og lærlingombudet når det gjelder kapittel 9a, og at innsatsen rettes mot videregående opplæring. Mobbeombudet fortel-ler i intervju at i en eventuell videreføring av innsats rettet mot mobbeforebygging, vil det være viktig at også yngre aldersgrupper inkluderes på en eller annen måte. I rap-porteringen til Utdanningsdirektoratet foreslår fylkeskommunen at arbeidet med mob-beforebygging i grunnskolene legges til kommunale stillinger som elevombud, siden det er viktig å starte dette arbeidet i barnehage og tidlig skole.

Seksjonsleder og Elev- og lærlingombud uttaler:

Vi mener at et nært samarbeid mellom eksisterende elev- og lærlingombud og et mobbeom-bud er nødvendig, dersom man har en todelt ombudsordning. Vi har imidlertid liten tillit til at benevnelsen mobbeombud er hensiktsmessig og tillitsvekkende, men ser kanskje heller for oss en utvidelse av elev- og lærlingombudets mandat og arbeidsoppgaver hvor også det mobbeforebyggende arbeidet inkluderes.

5. Mobbeombudet i Hordaland

5.1 Bakgrunn

Tilsetting av mobbeombud kom på plass senere i Hordaland enn i de andre fylkene, fordi beslutningen om å søke om å bli med i prøveordningen var en politisk bestilling og konkretisering av innholdet i en slik stilling kom i etterkant av søknaden. Dette innebærer at prøveperioden for Hordaland fortsetter ett år etter de andre fylkene, og evalueringen av mobbeombudet i Hordaland gjøres derfor halvveis inn i perioden.

Samtidig med søknad om midler til mobbeombud ble det søkt om midler til et prosjekt om «Systematisk medverknad for betre læringsmiljø». Fylkeskommunen har stort fokus på psykososialt læringsmiljø, også bekreftet gjennom et politisk styringsdokument for det pedagogiske utviklingsarbeidet ved de videregående skolene (2016-2018).

Hordaland har tidligere ikke hatt elev- og lærlingombud, men er nå i ferd med å gjøre en slik tilsetting for å styrke fokuset på elevers rettigheter ytterligere, også utover mobbeombudsmandatet. På den annen side har Hordaland som eneste fylke i en årrekke hatt elevinspektører, som også har som en av oppgavene å arbeide for et godt læringsmiljø, ved alle de 44 videregående skolene. Det fremheves at Mobbeombudet, elevinspektørene og et framtidig elev- og lærlingombud vil komplementere hverandre ved at de har ulike roller i sitt arbeid for et godt psykososialt miljø.

5.2 Organisering

Mobbeombudet er lagt til Opplæringsavdelingen, Seksjon skole.

Både ombudet og seksjonsleder for skole mener at plasseringen i Opplæringsavdelingen gir ombudet en god posisjon til å påvirke skoleeier direkte ved at man sitter i «hjertet» av der beslutninger gjøres. Fordelene med å sitte tett på skoleeier anses som større enn eventuelle ulemper ved at ombudet ikke er plassert utenfor. Ombudet selv er av den oppfatningen at så lenge det ikke er kompliserte saker hvor det oppstår motsetninger overfor skoleeier, så gir organiseringen god muligheter til å påvirke skolene direkte. På den annen side uttrykkes det at denne organiseringen gir mindre rom til å arbeide bredere i utdanningsløpet enn en plassering direkte under fylkeskommunens ansvarsområde for videregående opplæring.

5.3 Mandat og innretning

Søknaden om deltakelse i prøveordningen begrunnes med at et mobbeombud vil styrke fylkeskommunens arbeid med læringsmiljøet, og også tydeliggjøre elevinspektørens ansvarsområde. Søknaden beskriver effektmålene og konkrete mål (på et overordnet nivå når det gjelder aktiviteter, samarbeid etc.).

Effektmålene er:

- Elever, foreldre og skoler skal oppleve at videregående opplæring i Hordaland har et godt og åpent system for håndtering av mobbing
- Rutiner og handlingsplaner skal være tydelige, særlig fordi dette er et felt der mye er underkommunisert og skjult

Oppgavene til mobbeombudet beskrives i intervjuene som todelt:

- Å ha en veiledende og støttende funksjon overfor elever og foresatte (lavterskeltilbud), og gi skolene (herunder elevinspektørene) veiledning i håndtering av sakene
- Å jobbe overfor skoleeier og skolene med forebygging (systemnivå)

Både mobbeombudet og seksjonsleder forteller at mandatet har vært åpent, og at det har gitt rom for å gå opp stien underveis gjennom dialog med dem som ombudet samarbeider med. Denne måten å gå fram på har medført bredt eierskap til ordningen og bidratt til å avgrense arbeidsoppgaver.

Seksjonsleder understreker at ombudets rolle med å tilby kompetanse og gi konstruktive bidrag i fylkeskommunens forebyggende arbeid innen psykososialt miljø er viktig og ønsket velkommen. Det er vektlagt at mobbeombudet kontinuerlig gjennomgår kompetanseutvikling for å tilby kompetanse videre inn i organisasjonen. Rollen har blitt mer tydelig i perioden, og blir ansett å være en viktig ressurs for skolene, elever og foresatte.

Seksjonslederen sier:

Ombudet er ikke en saksbehandler eller vanlig rådgiver i opplæringsavdelingen, men samtidig ser vi at for å være i god posisjon til å påvirke det systemiske arbeidet som foregår i fylkeskommunen, så er det positivt å sitte tett på.

Likevel understrekes det av leder at Mobbeombudet skal ha en mer uavhengig og selvstendig rolle enn de øvrige ansatte i seksjonen, samtidig som ombudet skal inngå i miljøet. Dette er noe seksjonslederen tydeliggjør overfor de andre i seksjonen.

5.4 Arbeidsområder

Mobbeombudet har den første halvdel av prosjektperioden vektlagt informasjonsarbeid rettet mot skolene, men også mot samfunnet for øvrig, og nettverksbygging. Kommunikasjonen har foregått via informasjon på fylkeskommunens hjemmesider, på Facebook og ved skolebesøk. Mobbeombudet har ønsket å bli kjent med skolenes utfordringer og gjøre seg kjent for skolene, elevene/elevrådene og opplæringskontorene. Ved besøkene er det fokus på å øke elevenes kunnskap om betydningen av et godt psykososialt miljø og om elevers rettigheter relatert til dette. Hordaland har mange videregående skoler (44 stk.), men ombudet har som mål å besøke alle innen utgangen av prøveperioden. Skolebesøkene har bestått av dialog på ulike nivåer, verksteder og foredrag. Flere skolebesøk har blitt omtalt i lokale medier.

Det fremheves av ombudets rapportering til Utdanningsdirektoratet at det er viktig å forebygge mobbing, men også at det finnes et «nøytralt» sted å henvende seg dersom det oppstår krenkelser. Mobbeombudet har fått henvendelser om saker både fra elever, foreldre og skoleansatte på videregående skole (19 saker per 22.06.2016) og fra barnehage, grunnskole og voksenopplæring (10 saker). Ombudet har bistått i saker utenom videregående skole, selv om ombudet ellers har sin innsats rettet mot videregående opplæring.

Videre har ombudet deltatt på regionale samlinger for skoleledelse, rådgivere m.fl., hatt verksteddager med Ungdommenes fylkesutvalg og Ungdommenes fylkesting, og formidlet informasjon på rådgiversamlinger for ungdomsskoler for å sikre elevene en bedre overgang til videregående skole (hindre at mobbing videreføres fra ungdomsskolen og til videregående skole). Det er også informert og formidlet kompetanse på flere andre relevante arenaer og til andre aktører, jf. fylkeskommunens egen rapportering til Utdanningsdirektoratet. Det er også skrevet en kronikk.

Første halvdel av prøveperioden har handlet mye om informasjonsarbeid og nettverksbygging, mens det framover i tillegg vil bli et styrket fokus på kompetanseheving, utvikling av hensiktsmessige systemer og maler, samt styrking av støttesystemet. Blant annet har ombudet blitt invitert med i videreføringen av prosjektet «Innenfor skolen», som forebygger frafall i skolen, og som skal ha et styrket fokus på det psykososiale læringsmiljøet (i samarbeid med skolehelsetjenesten i Bergen kommune).

5.5 Støtte og faglige nettverk

Informasjon om mobbeombudets rolle overfor ulike aktører og bygging av interne og eksterne nettverk, har vært viktig for ombudet dette første året. Mobbeombudet er i ferd med å få på plass velfungerende strukturer rundt sin egen rolle internt i fylkeskommunen og får god støtte. Hun har et tett samarbeid med rådgivere i egen seksjon (skole), men også innen andre seksjoner i Opplæringsavdelingen og innen folkehelse/helse-

fremmede skoler. Ombudet deltar i ulike interne grupper som skal fremme bedre psykososialt miljø, slik som Læringsmiljøgruppa i Opplæringsavdelingen, Oppfølgingstjenesten/PP-tjenesten sin arbeidsgruppe for psykososialt miljø og i en prosjektgruppe for handlingsplan for likeverd, likestilling og inkludering.

Elevinspektørene har ansvar for elevrådet og elevmedvirkning, og de har stort fokus på læringsmiljø. Læringsmiljøgruppa i fylkeskommunen, som ombudet er en del av, arrangerer samlinger for nettverket av elevinspektører og legger til rette for relevant kompetanseutvikling og erfaringsutveksling. Elevinspektørene beskrives å være gode samarbeidspartnere, siden de arbeider både med enkeltelever og med skolemiljøet mer overordnet. Mobbeombudet forklarer at nettverket av elevinspektører er et viktig bindeledd for å nå ut til skolene, og de er tett på elevene. Det har blitt arrangert verksted med elevråd i samarbeid med elevinspektører. Samtidig opplever Mobbeombudet at elevinspektørene bruker henne som en ekstra ressurs, og som veileder i konkrete mobbesaker eller det er andre utfordringer i læringsmiljøet. Ombudet mener at plasseringen i Opplæringsavdelingen har betydning for legitimiteten til å delta i og få innpass i dette nettverket.

Mobbeombudet har også opprettet kontakt med Politiet, SLT Bergen, Barnevakten, skolehelsetjenesten, RKBU Vest (Regionalt kunnskapssenter for barn og unge), Konfliktrådet, Fylkesmannen, Elevorganisasjonen, Ungdommenes fylkesutvalg, Utdanningsforbundet, LO Ung m.fl. Flere av disse inngår i en ressursgruppe for ombudet sammen med representanter for skoleledelse. Ombudet henvender seg til personer i ressursgruppen etter behov, noe som fremheves å gi ombudet tilgang til nyttige diskusjonspartnere.

Mobbeombudet har deltatt på fire nettverksmøter med de andre mobbeombudene i prøveordningen. Denne kontakten anses som inspirerende og nyttig ved at de deler erfaringer og diskuterer utfordringer og vanskelige saker. Hun har også deltatt på en samling i regi av Læringsmiljøsentere, men synes det ville vært positivt om de tok mer kontakt og initiativ til oppfølging. Læringsmiljøsenderet kommer til å bli trukket inn i et planlagt kurs skoleåret 2016/2017.

5.6 Vurderinger rundt implementering av ordningen

Mobbeombudet i Hordaland har bare virket halve prøveperioden når evalueringen skrives, men likevel mener seksjonslederen at arbeidet med det psykososiale miljøet har fått et løft ved å tilføre kapasitet, ressurser og kompetanse. Det betyr at fylkeskommunen kan jobbe mer forebyggende mot mobbing og at det blir fanget opp flere elever og skoler med behov for veiledning. Fram til nå har det vært størst fokus på informasjonsarbeid, bli kjent med skolenes utfordringer, systemene og aktørene, og etablering av hensiktsmessige nettverk. Ifølge Mobbeombudet foreligger nå den tilstrekkelige oversikten og nettverket som er nødvendig for å arbeide konkret med utfordringene. Dette innebærer eksempelvis å sørge for velfungerende støttesystemer slik som å ha tyde-

lige maler for framgang i mobbesaker, og sørge for rutiner for at skolene faktisk benytter seg av malene. Implementering tar tid, og det kunne nok vært en tydeligere plan for implementering fra starten av, jf. egenrapporteringen til Utdanningsdirektoratet. Ombudet presiserer at dette for eksempel gjelder hvilke fora mobbeombudet skal være i og hvordan det tilrettelegges for implementering i skolene.

Ombudet forklarer at det er tidsmessig utfordrende å arbeide tett med og gjøre seg synlig på den enkelte skole, siden Hordaland er et fylke med mange videregående skoler. Ombudet mener det er viktig å nå ut til elevene, siden hun opplever at hun etter skolebesøk får flere henvendelser fra skolene hvor de trenger innspill i konkrete saker de har. Samarbeidet med Elevinspektørene har vært viktig for å nå ut til den enkelte skole. Det har ikke vært tid til å arbeide mye overfor yrkesutdanningen og lærlinger, men det er et ønske både fra ombudets og seksjonsleders side også å fokusere ytterligere på lærlingene framover.

På spørsmål om det å rette seg inn mot videregående skoler treffer riktig målgruppe svarer ombudet:

Det er litt både og. På en måte er det unaturlig å plutselig begynne å snakke om mobbing når man begynner på videregående skole, siden vi vet at mobbing foregår helt fra barnehagen av. Man kan nok få større effekt av å jobbe tettere med det fra barnehagen og grunnskolen av, og ungdomsskolen er der det utspiller seg mest. Da kan man legge et godt grunnlag tidlig og så jobbe med det hele veien. Men det er også et behov i videregående skole. Det finnes saker her også, om i mindre omfang. På grunn av det store fokuset på faglig kvalitet, ser man også at det kan være mindre fokus på læringsmiljø.

Mobbeombudet mener at dersom man skal utvide til hele utdanningsløpet, bør man vurdere andre former for organisering. Som eksempel trekkes det fram at Fylkesmannen skal styrkes innenfor arbeidet med psykososialt miljø. Fylkesmannen har alle aldersgrupper innenfor sitt ansvarsområde, og det kunne tenkes at en plassering der er hensiktsmessig. Men ombudet mener likevel at å legge ombudsrollen til Fylkesmannen vil ta bort fordeler med å arbeide tett med skoleeier slik det gjøres i dag. Gitt at man skal fokusere arbeidet til videregående skole, synes ombudet organiseringen slik den er i dag, fungerer godt. Likevel mener hun at prinsipielt burde ombudene være uavhengige, men det er praktiske og pragmatiske fordeler ved at man blir godt kjent med skolene; hvordan systemene fungerer og hvem man skal henvende seg til i ulike saker. Den nærheten som nå oppleves som positivt vil først bli utfordrende dersom det oppstår en vanskelig sak.

For å lykkes gjør ombudet følgende vurderinger, jf. rapporteringen til Utdanningsdirektoratet:

- Det er ønskelig å fortsette ordningen med et ombud som jobber for å gjøre andre enda bedre i stand til å gjøre sin jobb, og å tilby et «nøytralt» sted å henvende seg i vanskelige saker. Man ønsker langsiktige ordninger med mobbeombud som er gratis og lett tilgjengelig
- Det er viktig med god forankring i ledelsen, både politisk og administrativt
- Det er viktig med et godt utarbeidet mandat med målbare mål.
- Det er nyttig om man har klare økonomiske rammer eller en god dialog med ansvarlige om dette.
- Mandatet må gi ombudet mulighet til å jobbe selvstendig, men med støtte fra systemet.
- Mandatet må gi mulighet til å være en pådriver og igangsetter.
- Det er en stor fordel om det er etablerte møtepunkt mellom mobbeombudet og politisk og administrativ ledelse.
- Ombudet vil anbefale at man jobber med hele løpet, fra barnehage til og med videregående opplæring. Det er de samme barna/ungdommene det handler om, mobbing oppstår ikke på videregående skole.
- Det er viktig å tenke nøye gjennom hvor ombudet skal plasseres – det er fordeler og ulemper med de fleste plasseringer. Prinsipielt kan det være riktig å være plassert direkte under rådmann, men det kan være store praktiske fordeler å tilhøre opplæringsavdelingen. Det kan også være en del av folkehelsearbeidet eller ligge til Fylkesmannen. Dersom det ligger til Fylkesmannen vil man på den annen side miste noen av mulighetene til å jobbe med systemet innenfra.

6. Oppsummering og anbefalinger

I det følgende oppsummeres funnene fra de fire fylkeskommunene med vekt på problemstillingene for evalueringen; organisering, mandat og innretning, samt støtte og faglige nettverk. Basert på dette gi det i tillegg innspill til videreføringen basert på de erfaringer som er gjort i prøveperioden.

6.1 Organisering

Nedenfor gis en oversikt over stillingsutforming for Mobbeombud og Elev- og lærlingombud i fylkene som var med i prøveordningen, samt plassering i fylkeskommunens organisasjon.

Fylke	Stillinger ombud	Organisering
Buskerud	1 stilling Mobbeombud 1 stilling Elev- og lærlingombud Tydelig avgrensede oppgaver	2013-2014 Utdanningsavd. 2015: Utviklingsavd., Folkehelse 2016 Fylkesrådmannens stab, Kvalitetsavd.
Østfold	1 stilling kombinert Elev- og lærlingombud og Mobbeombud	2014: Fylkesrådmannens stab, Juridisk seksjon
Nordland	1 stilling Elev- og lærlingombud 1 stilling Mobbeombud Ombudene jobber parallelt, men har noe oppgavefordeling	2014-2015: Folkehelseavdelingen, Seksjon Ung i Nordland 2016: Fylkesordførers kontor
Hordaland	1 stilling Mobbeombud (ansatt halvveis inn i prosjektperioden) Elev- og lærlingombud er under ansettelse	2015: Opplæringsavdelingen, Seksjon skole

Som vi ser av oversikten, er det ulik utforming på mobbeombudsstillingene. I Buskerud og Hordaland er mobbeombudet en egen funksjon, mens i Østfold og Nordland er rollene som Elev- og lærlingombud og Mobbeombud sterkt sammenvevet. I de sistnevnte har prøveordningen muliggjort en intensivering av arbeidet med psykososialt miljø innenfor mandatet til Elev- og lærlingombudet, mens det for Buskerud og Hordaland har vært «separate» satsinger.

Det har vært prøvd ulike modeller for organisering av Mobbeombudet, både i fagavdelinger for utdanning og for folkehelse, og under Fylkesrådmannens eller Fylkesordførers stab. Vi ser imidlertid at to av fylkene, som først hadde ombudet plassert i fagavdelinger, har valgt å trekke ombudene ut av fagavdelingene og inn i Fylkesrådmannens/Fylkesordførers stab (Buskerud og Nordland). Mobbeombudet i Østfold har i hele prosjektperioden vært organisert under Fylkesrådmannen. Argumenter for en plassering i stabsfunksjoner er at ombudet (eller rettere sagt ombudene, siden samme argumentasjon brukes når det gjelder Elev- og lærlingombudet) må ha en viss avstand til skoleeier for å sikre habilitet og uavhengighet, se på tvers av ansvarsområder, samt ha en mer selvstendig og tyngre posisjon i fylkeskommunen. På den annen side er det flere som fremhever fordeler ved å sitte i Utdannings-/Opplæringsavdelingen, først og fremst ved å ha nærhet til skoleeier og ha muligheten for å komme tett på det systematiske arbeidet med mobbeforebygging.

Å sikre den lokale forankringen og kunnskapsoppbygging når det gjelder det mobbeforebyggende arbeidet gjennom beredskapsteam (nevnes av Buskerud), Elevinspektører på videregående skoler (slik som i Hordaland), i mobbeteam i kommuner (nevnes i Østfold), virker svært fornuftig. På denne måten får mobbeombudene en større flate ut mot det direkte forebyggende arbeidet.

6.2 Mandat og innretning

Alle mobbeombudene forteller at mandatet fra direktoratet og fra fylkeskommunen opplevdes som åpent og lite konkret. Dette har ført til at ombudene brukte en del tid i starten på å definere hvordan de skulle gripe an oppgaven. Unntaket her var i Buskerud, hvor nærmere to års erfaring med mobbeombud hadde tydeliggjort hvilke behov som var til stede. Til tross for at det tok tid å konkretisere arbeidet, ga det også mulighet til å tilpasse innsatsen ettersom ombudene opparbeidet seg kunnskap om situasjonen – gjennom dialog med skolene og andre ressurspersoner, og gjennom studier av Elevundersøkelsene og Lærlingundersøkelsene. Det er vanskelig å si om en opplevelse av utydighet i mandatet har sammenheng med hvorvidt mobbeombudet har et eget mandat (slik som i Buskerud og Hordaland) eller om det inngår i mandatet til Elev- og lærlingombudet (Østfold og Nordland).

Alle mobbeombudene har hatt et stort fokus på informasjonsspredning både når det gjelder mobbeombudsordningen og elever/læringers rettigheter til et godt psykososialt miljø. Dette gjøres blant annet gjennom opplæring av elevrådene og tillitsvalgte elever, og i samarbeid med Elevorganisasjonen. Alle mobbeombudene mottar henvendelser fra elever og foresatte som opplever konkrete mobbesaker, og ombudene gir disse veiledning i hvordan man kan gå videre overfor skolene – de driver ikke med saksbehandling. Også skoler tar kontakt for å få bistand i håndtering av enkeltsaker, og mobbeombudene kan da eventuelt bistå begge parter.

Økning i kunnskap om mobbing og forebyggende arbeid, samt håndteringskompetanse hos skoleledelse og lærere, har stått sentralt i alle ombudenes arbeid. Dette har vært viktige målsettinger for ombudene, og som de også har kommet godt i gang med. Flere

av ombudene kan vise til konkrete forbedringer i skolenes arbeid med mobbeforebygging (eksempelvis økt kompetanse hos Elevinspektørene i Hordaland og styrking av internkontrollsystemene i Nordland) og til oppbygging av annen type kapasitet for å håndtere vanskelige situasjoner (som kompetanseheving hos PP-tjenesten i Buskerud, etablering av beredskapsteam). I Østfold har det gjennom paraplysatsingen *Snillsnakk* vært et spesielt fokus på hvordan man snakker med hverandre, herunder om nettvett.

Alle ombudene forteller om at skoleeier og skoleledelse begynner å se den ressursen som mobbeombudet representerer, når det gjelder arbeidet for bedre skolemiljø. Mobbeombudene benytter ofte konkrete mobbesaker som en inngang til å bistå skolene til å etablere bedre rutiner for mobbeforebygging. Således beskrives kontakten med enkeltsaker som en måte å få oversikt over statusen i skolene, og det gir en inngang til å ha dialog med skolene om deres systematiske arbeid for et godt psykososialt skolemiljø og mobbehåndtering. Likevel, når antallet henvendelser om enkeltsaker blir svært høyt, slik som i Buskerud, tar det mye av kapasiteten til ombudet.

Alle ombudene, bortsett fra Buskerud, har videregående opplæring som sin primære målgruppe, og innenfor dette vektlegges lærlinger i ulik grad. Buskerud fikk mobbeombud før den nasjonale prøveordningen startet, og ombudet var da plassert i Utdanningsavdelingen. Etter hvert ble det imidlertid tydelig at ombudet burde omfatte hele utdanningsløpet, og ombudet ble derfor definert som et folkehelseprosjekt og først plassert under seksjon for folkehelse og deretter fra 2016 flyttet til Fylkesrådmannens stab. Denne avgjørelsen om en dreining i mandatet til også å omfatte barnehage, grunnskole og voksenopplæring, var basert på kunnskap om hvor mobbing foregår, samt at man registrerte et økende antall henvendelser fra grunnskoler. Samtidig var det viktig å fortsette det forebyggende arbeidet i videregående skole, siden fokuset på relasjoner er mindre på dette trinnet enn i grunnskolen. Også de andre mobbeombudene ser behovet for å starte det mobbeforebyggende arbeidet i tidligere alder.

Mobbeombudet i Buskerud har lengre erfaring enn de øvrige ombudene og er en synlig aktør i den nasjonale mobbedebatten, noe som har bidratt til å sette tematikken på dagsorden. Også de andre ombudene er synlige gjennom lokale, regionale og sosiale medier og bidrar til å løfte fram temaet.

6.3 Støtte og faglige nettverk

Flere av mobbeombudene forteller at det tok tid å etablere seg i fylkeskommune-organisasjon og å bli kjent blant skolene, men alle forteller at dette har kommet godt i gang i løpet av prøveperioden. Forankring i politisk og administrativ ledelse fremheves som viktig for å ha påvirkningskraft. Det er hos alle opprettet et nettverk av ressurspersoner internt i fylkeskommunen innenfor skolemiljø, pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT), Opplæringstjenesten (OT) og folkehelse. Det beskrives som helt avgjørende for suksess å få innpass på arenaer hvor skoleeier og skoleledelse treffes for å kunne være en ressurs for disse i det systematiske arbeidet med godt psykososialt skolemiljø og mobbeforebygging.

Elevorganisasjonen regionalt er en sentral samarbeidspartner i tillegg til skoleeier, skoleledelse og andre i fylkeskommunen. Ut fra den informasjonen vi har samlet inn, ser det ut til at det er de fylkene som har adskilte mobbeombud (altså hvor mobbeombudet ikke er en integrert del av elev- og læringombudsfunksjonen) som har etablert bredest nettverk og samarbeid med Fylkesmannen, PPT og OT, Konfliktråd, Politi, frivillige organisasjoner og andre instanser som jobber spesifikt med temaer som er relevant for mobbeproblematikken. Om dette har sammenheng med at disse ombudene fokuserer mer konsentrert på mobbing, kan ikke fastslås, men det er ikke utenkelig at dette har betydning.

Det kommer tydelig fram i evalueringen at mobbeombudene er viktige faglige støttepillere overfor hverandre. Kombinasjonen av å ha en ensom stilling og et åpent mandat gjør at kontakten med de andre mobbeombudene oppleves som svært viktig. Nettverket av mobbeombud er ikke formalisert, men det har likevel funnet sted 3-4 møter årlig som for en stor del har vært organisert av Mobbeombudet i Buskerud.

Kontakten med Læringsmiljøsentret i Stavanger varierer mellom mobbeombudene, og det har vært mest samarbeid mellom senteret og Mobbeombudet i Buskerud. De øvrige mobbeombudene uttrykker imidlertid i intervjuene at de ønsker mer kontakt med senteret som faglig støttespiller, og flere møtearenaer enn det som fant sted i prøveperioden. Ut fra samtale med daglig leder på Læringsmiljøsentret og mobbeombudene, kan det se ut til at det er et gap mellom forventninger hos mobbeombudene og hva senteret har oppfattet som sin oppgave i sin dialog med Utdanningsdirektoratet. Kanskje ville et mer konkret oppdragsbrev med et gitt mandat fra Utdanningsdirektoratet hjulpet på dette. Et tett samarbeid med senteret vil være viktig for å sikre faglig forankring for mobbeombudene og å kvalitetssikre ordningen, slik også Mobbeombudet i Buskerud fremhever. Å delta fast på de årlige samlingene for eksterne ressurspersoner er et slikt faglig treffpunkt som vil kunne styrke ombudene. Senteret er invitert inn som faglig ressurs i flere planlagte aktiviteter i prøvefylkene fremover, noe som viser at kontakten har en positiv utvikling.

6.4 Anbefalinger for videreføring

Våre refleksjoner rundt en videreføring av en ordning med mobbeombud er basert på en evaluering med begrensede rammer, og som i hovedsak baserer seg på informasjon og vurderinger gjort av fylkeskommunene selv. Det begrensede informasjonsgrunnlaget for denne evalueringen gjør at vi ikke kan gi entydige anbefalinger for hvordan en ordning bør se ut i framtiden.

Det er to faktorer som spesielt peker seg ut som viktige: 1) Behovet for å starte det mobbeforebyggende arbeidet fra tidlig alder og 2) Sikre mobbeombudet en uavhengighet til skoleeier (dvs. Utdannings-/Opplæringsavdelingen i fylkeskommunen). Vurderinger rundt en videreføring av ordningen knytter seg opp mot disse to faktorene, som begge gir implikasjoner for ombudets mandat og hvordan organiseringen best kan være.

Dersom mobbeombudene skal ha hele utdanningsløpet som sitt ansvarsområde, virker det ikke naturlig å legge ombudet under Utdannings-/Opplæringsavdelingen i fylkeskommunen, da disse kun har ansvar for videregående opplæring. I tillegg kan en slik plassering rokke ved Mobbeombudets uavhengighet overfor skoleeier, noe som er prinsipielt problematisk. Å være plassert i rådmannens/fylkesordførers stabsfunksjon og arbeide med hele utdanningsløpet ut fra et folkehelseperspektiv, kan være en mulig løsning. Dette fordi plasseringen i fylkeskommunen kan gi en enklere inngang til skoleeier for videregående opplæring enn en organisering utenfor. Denne fordel vil imidlertid være mindre tydelig for barnehager og grunnskoler som er kommunale oppgaver, selv om man har en inngang gjennom at fylkeskommunen har ansvar for folkehelsearbeidet. Ved en organisering i fylkeskommunen kan det være uheldig med en for tett tilknytning til Elev- og lærlingombudet fordi det (sannsynligvis) vil innebære at videregående nivået vil prioriteres.

En plassering av mobbeombudene hos Fylkesmannen er en mulighet som gir rom for å omfatte hele utdanningsløpet, og som sikrer uavhengigheten til skoleeier. Å legge mobbeombudet til Fylkesmannen er i tråd med forslaget i NOU 2015:2 om å styrke Fylkesmannens ansvar innenfor kvalitetsutvikling i skolene, i tillegg til rollen som veileder overfor *alle* skolene i fylket. Dette er en organisering som virker lovende, gitt at man da kan få bedre innpass i kommunenes forebyggende arbeid.

Ved en organisering av mobbeombud på fylkesnivå – fylkeskommunen eller Fylkesmannen – vil det være behov for å bygge opp kompetanse på kommunenivå og på den enkelte skole/barnehage. Mobbeombudene kan ha en koordinerende og pådrivende funksjon for å få dette på plass. Det finnes ulike modeller for dette i de fire fylkene vi har sett på: Elevinspektører på de videregående skolene i Hordaland, kompetanseheving i PP-tjenesten i kommunene og fylkeskommunen og beredskapsteam i Buskerud og mobbeteam i kommuner i Østfold. Dette er ordninger og løsninger som bør vurderes nærmere for å se hvordan en optimal lokal organisering kan være, også når det gjelder samhandlingen med fylkesnivået.

Ut fra dette kan vi oppsummere at mandatet til mobbeombudene bør utvides til å omfatte hele utdanningsløpet, og samtidig ha en tydelig rolle i arbeid for bedre psykososiale skolemiljø. Samtidig er det viktig å gi rom for tilpasning til lokale utfordringer og måter å arbeide med problematikken på. Å ikke ha rollen som saksbehandler frigjør ombudet til å arbeide på systemnivå og i konstruktiv dialog med skolene, samtidig som kontakten med enkeltsaker kan være med på å gi innsikt i statusen på skolene. En plassering hos Fylkesmannen kan gi fortsatt nærhet til enkeltsaker og er nok et naturlig sted for elever og foresatte å henvende seg, gitt at Fylkesmannen fortsetter å være klageinstans i mobbesaker. For skolene derimot, kan det tenkes å være en barriere å henvende seg til Fylkesmannen ved behov for bistand i enkeltsaker, gitt at Fylkesmannen også er tilsynsmyndighet overfor skolene.

En del av vurderingene ovenfor er i tråd med mobbeombudenes felles høringsuttalelse til Djupedalsutvalgets arbeid med NOU 2015:2 *Å høre til*. Et utdrag fra uttalelsen knyttet til organisering, mandat og målgruppe, lyder som følger:

Med en sentralisering av klagesystemet (utvalget foreslår at det legges til Barneombudet) ser vi behovet for lokale aktører som har koordinerende roller. Mobbeombudene kan inneha en slik funksjon. Vi ser at det er økende behov for en slik rolle der det er opprettet mobbeombud. Vi anbefaler at mobbeombudene får nedslagsfelt på hele skoleløpet og barnehage. En mulig organisering kan da være via folkehelse slik situasjonen er i Buskerud, eller det kunne være organisert som et ombud under fylkesmannen i hvert fylke. Ombudene kunne hatt ansvar for tolkning og oppfølging av elevundersøkelsen og lærlingundersøkelsen og også koordinert og bidratt til nødvendig kompetanseløft for de ulike arenaene i fylket som skole/arbeidsplass. Et ombud er fritt og uavhengig og kan ha kun barnets beste som sitt utgangspunkt. Dette er etter vår erfaring vesentlig når en skal arbeide med dette fagfeltet lokalt og det ofte er føringer i mange retninger. Mobbeombudordningen er pr i dag et prøveprosjekt delfinansiert av utdanningsdirektoratet, bortsett fra i Buskerud der ordningen er gjort permanent. Ombudsordningen er likefullt frivillig i det enkelte fylke og gjenstand for den årlige budsjettprosessen i fylkestingene. Skal mobbeombudene kunne være en lokal forankring for en sentral klageinstans må ordningen være mer permanent og ha en tydeligere felles faglig forankring enn det den har i dag.

Uansett organisering av mobbeombudene er det viktig at Utdanningsdirektoratet gir klare signaler om hvilke arenaer mobbeombudene skal delta i. Dette gjelder:

- a) innen skolesystemet/støttesystemet for å sikre forankring i ledelsen, øke kompetansen om og systemer for mobbeforebygging og et godt psykososialt skolemiljø. Bare på den måten kan mobbeombudene reelt sett gjøre det de ønsker: å gjøre andre bedre til å gjøre sin jobb med å forhindre mobbing.
- b) faglig forankring av mobbeombudenes arbeid, som bør styrkes gjennom et formalisert samarbeid med Læringsmiljøsentret og andre kompetansemiljøer, slik at ombudene i sterkere grad blir involvert i den faglige dialogen om læringsmiljø. Dette vil bidra til kvalitetssikring av ordningen.
- c) formalisering av nettverket av mobbeombud for erfaringsutveksling og kvalitetssikring av ordningen.

Referanseliste

Medietilsynet (2016). 9-16 åringers bruk og opplevelser av medier. Oslo: Medietilsynet.

Nordhagen, R., Nielsen, A., Stigum, H., & Köhler, L. (2005). Parental reported bullying among Nordic children: a population -based study. *Child: Care, Health and Development*, 31 (6).

NOU 2015: 2 Å høre til – virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

NOU 1995: 26 Barneombud og barndom i Norge. Oslo: Barne- og familiedepartementet.

Olweus, D. (1992): *Mobbing i skolen. Hva vet vi og hva kan vi gjøre*. Oslo: Universitetsforlaget

Opdal, L. og Svenkerud, S.W. (2015). *Mobbefri skole. Rapport fra skolering av PP-tjenesten i Buskerud 2015. Høgskolen i Sørøst-Norge*.

Wendelborg (2016): *Mobbing, krenkelser og arbeidsro i skolen. Analyse av Elevundersøkelsen skoleåret 2015/16*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.

Vedlegg – intervjuede personer

Buskerud:

- Bodil Jenssen Houg, mobbeombud
- Lene Jensen, seksjonsleder Kompetanse og pedagogisk seksjon, Utdanningsavdelingen
- Lasse Narjord Thue, elev- og lærlingombud
- Magne Skaalvik, rådgiver, Kompetanse og pedagogisk seksjon
- Oksana Babyak, tidligere leder i Elevorganisasjonen i Buskerud

Østfold:

- Henrikke Bugdø-Aarseth, elev-, lærling- og mobbeombud
- Olav Nyhus, seksjonsleder Juridisk seksjon, Kommunikasjonsavdelingen

Nordland:

- Håvard Wårheim Johansen, mobbeombud
- Åshild Opøyen, seksjonsleder Ung i Nordland, Folkehelseavdelingen
- Karine Johansen, elev- og lærlingombud

Hordaland:

- Mari-Kristine Morberg, mobbeombud
- Linda Farestveit, seksjonsleder skole, Opplæringsavdelingen

Nasjonalt senter for læringsmiljø og atferdsforskning:

- Ingar Lee, kontorsjef